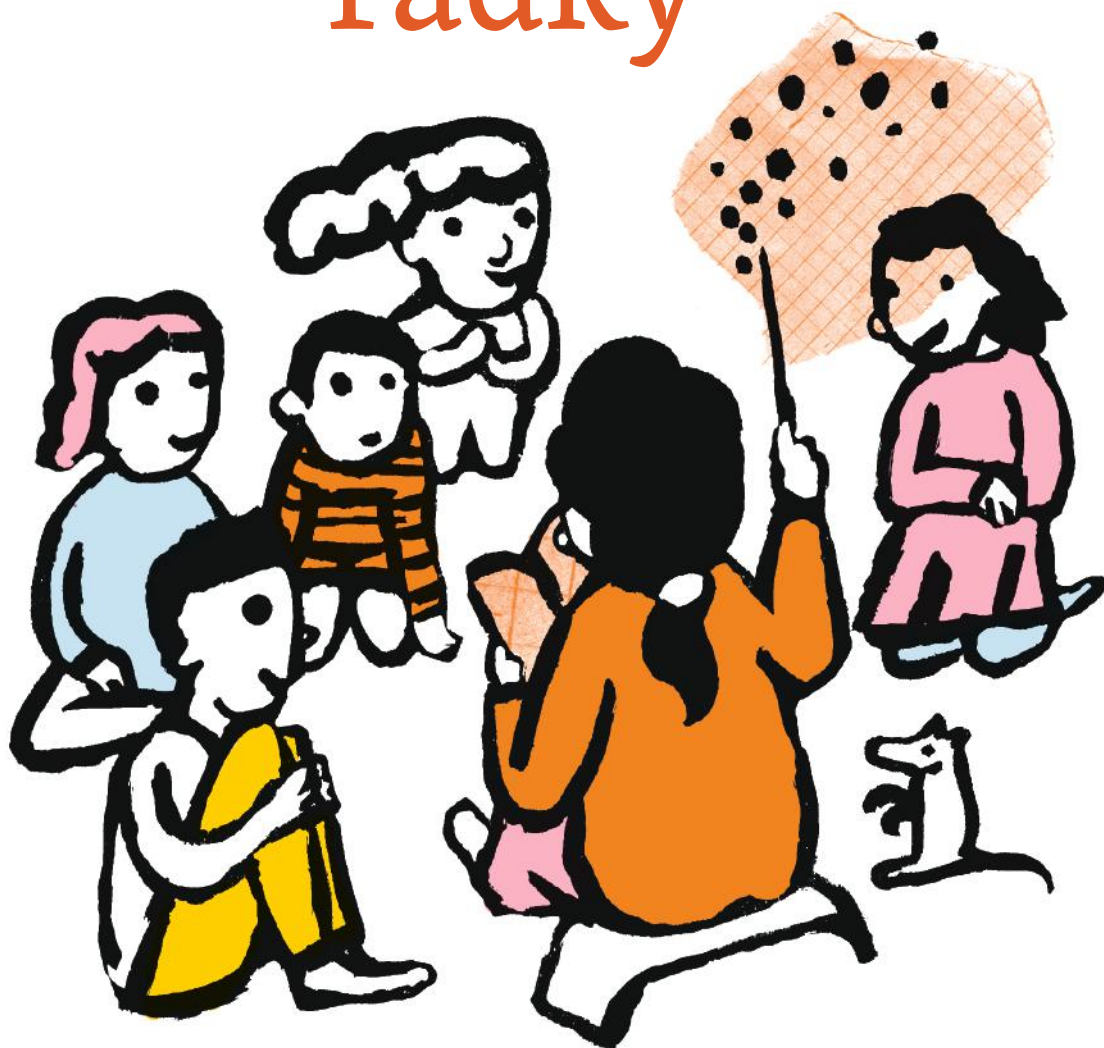
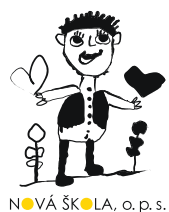

ČTENÍ mezi řádky

Sada metodických lekcí
zaměřených na rozvoj čtenářství dětí
(i) s odlišným mateřským jazykem

Následující čtenářské lekce jsme ověřili v čtenářských klubech spolutvořených žáky s odlišným mateřským jazykem v rámci projektu „Školní čtenářské kluby: inkluzivní prostředí pro rozvoj čtenářské a jazykové gramotnosti“.

SESTAVILA

Irena Poláková

AUTORKY LEKCÍ

Táňa Allen Janatová, Kateřina Bártová, Eliška Blahovcová, Veronika Gaierová, Hana Holubková, Jitka Kalčíková, Jana Lejdarová, Veronika Machurková, Jana Müllerová, Zbyněk Němec, Barbora Nezvalová, Magdalena Rutová, Nina Rutová, Aneta Smetanová, Hana Světlíková, Hana Svobodová, Miroslava Škardová, Lucie Vrtalová, Jana Zaoralová

ILUSTRACE

Darja Čančíková

Texty dále doprovázejí skeny výtvorů dětí nebo vlastních učebních pomůcek. Ostatní ilustrace a fotografie jsou z volných zdrojů.

www.ctenarskekluby.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

CZ.07.4.68/0.0/0.0/15_005/0000018

Tento projekt je financován z prostředků ESF v rámci Operačního programu Praha – pól růstu a státního rozpočtu ČR.

© Nová škola, o. p. s., 2018

ISBN 978-80-905807-7-0

Obsah

S knížkou po škole	4
<i>Pravidla léta</i> Shaun Tan	8
<i>Jen jestli si nevymejšlíš</i> Shel Silverstein	10
<i>Prvorozený</i> Tor Seidler	13
<i>Jak se zbavit Mstivý Soni</i> Jiří Holub	18
<i>Překlep a Škraloup</i> Tomáš Končinský, Barbora Klárová	24
<i>Adam a koleno</i> Dagmar Urbánková	27
<i>Jak zvířata spí</i> Marie Štumpfová, Jiří Dvořák	29
<i>Návštěva malé smrti</i> Kitty Crowther	31
<i>Detektivové</i> Zuzana Pospíšilová	34
Zavádění podvojného deníku: <i>Kvak a Žbluňk jsou kamarádi</i>	36
Znaky pověstí a pohádek s využitím knihy <i>Staré pražské pověsti</i> – Adolf Wenig	39
<i>O klíči</i> Pavel Čech	42
<i>Jak Marta zkrotila draka</i> Alena Wagnerová	44
Jidáše – čteme a pečeme	47
<i>Raoul Taburin</i> Sempé	51
<i>Klárka a 11 babiček</i> Olga Černá	55
<i>Obrazy světa</i> Tereza Říčanová	57
<i>Škvíry</i> Marka Míková	60
<i>Papuchalk Petr</i> Petr Horáček	63
Inspirace pro práci ve čtenářských klubech	70

S knížkou po škole

„Nejjednodušší způsob, jak vychovat skutečně gramotné děti, je učit je číst a ukázat jim, že čtení je zábavná činnost. To jednoduše znamená, abychom jim našli knihy, které budou mít rády, zajistili jim k nim přístup a nechali je číst si.“

(Neil Gaiman)

Vypadá to, že se točíme v kruhu. Víme o tom, že by děti měly číst (z mnoha snadno zformulovaných důvodů), ale čtení je nebaví, takže nečtou, a pokud je k něčemu přimějeme, stává se, že pak samostatně nečtou o to víc. A my jim znovu připomeneme, že by měly číst... A přitom číst se učíme čtením. Čím víc knih přečteme, tím větší touhu máme číst.

Zpravidla se má za to, že se čtenáři rodí v rodinách čtenářů. Příklad rodičů je v budování dětského čtenářství naprosto zásadní. Často ani rodiče nemusejí být sami čtenáři, ale je rozšířená představa, že v předškolním věku dětem čtou. Nicméně názor o tom, že se většině dětem v dětství čte, nepotvrdil výzkum, který na jaře 2017 s více než 1 600 žáky II. stupně základních škol (ZŠ) uskutečnila obecně prospěšná společnost Nová škola. Ve výzkumu 13 % dětí uvedlo, že si nevzpomínají, že by jim rodiče v dětství četli.

Mezi dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami takových dětí bylo dokonce 26 %. V této situaci, kdy rodiče z nejrůznějších důvodů nejsou schopni vychovat ze svých dětí čtenáře, je role školy daleko podstatnější. A to nejen z pohledu formálního školního vzdělávání, ale i vzdělávání neformálního. V ideálním případě se na podporu dětského čtenářství spojí tři faktory: rodina, škola, volnočasové aktivity.

Jednou z možností volnočasových aktivit je školní čtenářský klub, pravidelný kroužek, který se v poslední době rozšířil do českých škol i díky tzv. šablonám Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání (dále OP VVV).

Co jsou to čtenářské kluby?

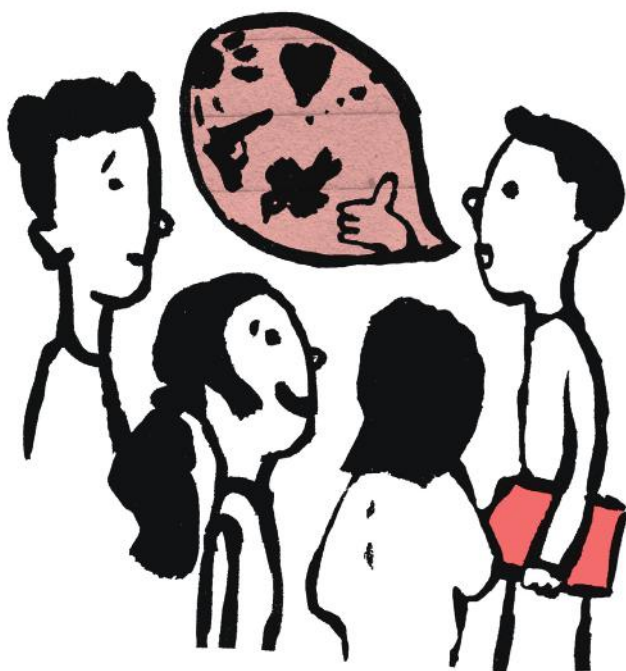
Čtenářské kluby již několik let nejsou jen pojmem, který známe z britských románů. Díky podpoře Evropského sociálního fondu fungovalo v České republice v letech 2011–2014 dvacet jedna tzv. školních čtenářských klubů, v nichž se scházely děti z I. stupně se speciálními vzdělávacími potřebami.

Navzdory obavám a počáteční skepsi se ukázalo, že jednoduše koncipovaný klub děti přitahuje a chodí do něj. Projekt „Brána ke vzdělávání – školní čtenářské kluby“ inspiroval vznik i řady jiných klubů napříč Českou republikou. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT) připravilo tzv. šablonu OP VVV, v jejímž rámci školy mohou zažádat o finanční podporu na zřízení čtenářského klubu.

Projekt se v dalších letech dočkal pokračování. Kromě čtenářských klubů pro I. stupeň ZŠ (13 klubů v Praze) se jako velký experiment otevřelo 27 klubů pro II. stupeň ZŠ.

Ve své podstatě jsou si všechny čtenářské kluby velmi podobné: každý týden nabízejí dětem prostor pro utváření čtenářského společenství. V praxi by to neměl být kroužek s mnoha rozmanitými hříčkami a aktivitami, které děti sice zabaví, ale knih se dotýkají jen okrajově – čtenářské kluby se nejmenují čtenářské nadarmo. Čtenářský klub má být odpolední aktivita, kde je čtení, knihy a čtenáři v centru veškerého dění. V takovém klubu hrají zásadní roli knihy a také ti, kteří do jejich světa žáky uvádějí.

V případě školních čtenářských klubů to bývá pedagog a knihovník (případně jiný externí odborník). Tito dva „průvodci“ mají svou specifickou a obtížně zastupitelnou roli.

Vedoucí čtenářského klubu – lodivod na (bouřlivých) vodách

Oba kluboví vedoucí úzce spolupracují. Společně plánují každé setkání, formulují čtenářské cíle schůzky, reflektují jejich naplnění. Usilují o to, aby žáci, kteří klub navštěvují, byli pokud možno titíž (cílem je, aby dítě setrvalo v klubu co nejdéle). Knihovník i pedagog díky malému počtu členů klubu (10–12 dětí) mohou průběžně sledovat čtenářský rozlet každého z nich a v případě potřeby intervenovat – nabídnout konkrétní knihu konkrétnímu dítěti, požádat o návštěvu speciálního pedagoga či jiného experta nebo se poradit s klubovými vedoucími z jiných klubů. Při pravidelné klubové práci je velmi brzy zřejmé, jak ta či ona aktivita na děti působí.

V ideálním případě by kluboví vedoucí měli být nejen odborníky v oblasti rozvoje dětského čtenářství, ale i aktivními čtenáři. (Nejen) pro klubovou práci je přínosem, když ti, kdo klub vedou, si „čtenářský klub“ vytvoří mezi sebou – hovoří o knihách, mají potřebu sdílet názory na knihy, v debatě si ujasňují význam textů, inspirují se k další četbě. Tj. sami jsou přesvědčeni, že „vytváření čtenářského společenství“ je obohacující v jakémkoliv věku, a proto je pro ně samozřejmý cíl klubové práce – učinit z žáků celoživotní čtenáře.

Tři pilíře školních čtenářských klubů

Dětské čtenářství podporujeme prostřednictvím tzv. třech pilířů. Na každé schůzce nabízíme knihy k samostatné četbě, pro níž je vždy vyhrazen čas (tzv. dílna čtení – první a nejdůležitější pilíř). Vedoucí klubu podporují děti, aby hovořily o přečteném a inspirovaly se navzájem (druhý pilíř).

Třetím pilířem je budování návyku číst si doma – z každého klubu odchází dítě s knihou „na doma“, případně si z domova či z místní knihovny přináší knihu již rozečtenou. S výběrem jim vedoucí aktivně pomáhají, současně si i vedou poznámky o tom, jaké knihy se dítěti líbí, které dočítá a nedočítá.

Přímo v klubu je k dispozici klubová knihovnička, z níž si žáci knihy půjčují. Pro mnohé z nich je totiž místní knihovna „zatím daleko“. V každém případě je fyzická přítomnost knih inspirující a přitažlivá. Radostí pro knihovníky – jako vedoucí klubu – je ale i každé dítě nově přihlášené do místní knihovny.

Nová škola, o. p. s., v současné době realizuje dva čtenářské projekty, z nichž můžete čerpat inspiraci prostřednictvím webu www.ctenarskekluby.cz. Jeden projekt probíhá na území Hlavního města Prahy. Níže vám z něj přinášíme několik čtenářských lekcí, o nichž se domníváme, že je lze s úspěchem použít jak ve čtenářských klubech, tak v běžné výuce.

Publikaci a popsané čtenářské lekce mohou využít nejen učitelé základních škol, ale i další vzdělavatelé (knihovníci, oddíloví vedoucí, pracovníci nízkoprahových klubů apod.) anebo i samotní rodiče.

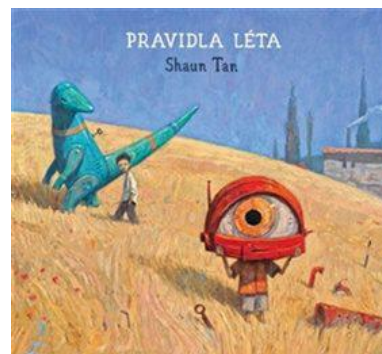
Každá z lekcí proběhla v některém z třinácti pražských klubů, které navštěvuje výrazné procento dětí s odlišným mateřským jazykem (OMJ). V popisu mnohých lekcí tedy často zmiňujeme i specifické potřeby těchto čtenářů. Mnohé z čtenářských lekcí nabízejí navazující aktivitu pro dílnu čtení (samostatné tiché čtení knihy dle vlastního výběru), kterou i nadále považujeme za královskou cestu rozvoje dětského čtenářství.

*Inspirativní čtení vám přeje
Irena Poláková, odborná garantka projektu*

Pravidla léta

Shaun Tan

AUTORKY LEKCE: Jitka Kalčíková (učitelka II. stupně ZŠ Olešská, vedoucí školní knihovny), Jana Müllerová (knihovnice Všenorské knihovny) – obě zároveň manažerky školního čtenářského klubu v ZŠ Olešská, Praha 10

Kniha vypráví příběh dvou chlapců, kteří během léta zažijí různá dobrodružství, na jejichž základě si vytvoří svá „pravidla léta“. Jde o sled krásných, většinou tajemných ilustrací celostránkového formátu, které jsou doplněny jednou větou textu, která zachycuje „pravidlo léta“. Při listování knihou je na levé straně text, na pravé straně celostránková ilustrace.

Běžně ilustrace v knize vnímáme jako doplnění textu (zachycení nálady, situace, prostředí, vybraného okamžiku), v této knize však ilustrace vypráví celý příběh vysvětlující podstatu konkrétního pravidla léta. Ilustrace zprvu působí jako beze smyslu a nelze je chápat tradičním způsobem jako doplněk textu.

Ilustrace je nutné vnímat a prohlížet společně v rámci skupiny, a proto je dobré je neskenovat, ale v průběhu lekce je promítat. Velký formát umožní žákům všimnout si řady detailů, které by jinak v samotné knize možná unikly pozornosti. Navíc světlo projektoru dodá ilustraci zvláštní jas a atmosféru.

Knihu doporučujeme pro různé věkové kategorie dětí bez omezení, je velmi vhodná pro společnou práci ve skupině – názor jednoho dítěte podnítl představivost dalšího.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Podpořit rozvoj fantazie, nalézt příběh v obrazovém zpracování, zlepšit vyjadřovací schopnosti dětí.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Na začátek knihu dětem představíme a ukážeme jim ji. Využijeme strategie předvídání dle obálky knihy a názvu. Ptáme se dětí: O čem kniha bude? Potom se soustředíme na název a zeptáme se žáků: Znáte nějaká pravidla?

Dětem poté rozdáme papír, na němž jsou napsána jednotlivá pravidla, resp. text knihy, s tím, že v průběhu lekce se děti mohou dle zájmu střídat v hlasité četbě jednotlivých pravidel. Každé dítě může mít vlastní list papíru s pravidly.

AKTIVITA V PRŮBĚHU ČETBY

V průběhu četby některé z dětí přečte pravidlo, k němuž zároveň promítneme příslušnou ilustraci. Následně si všichni povídají, jaký příběh může být za pravidlem ukryt, jaké může být vysvětlení pravidla.

Příklady některých dětských nápadů: U zásady „Nikdy nešlapat na šneka“ je obrázek chlapce chystajícího se nakročenou nohou rozdrtit malého šneka na ulici, v pozadí ulice je vidět vzdušné tornádo. Děti zde objevily souvislost mezi rozbitím domečku šnekovi člověkem a rozbitím domečku člověkovi přírodou – tornádem.

U zásady „Nepouštět domů cizí lidi“ je obrázek jednoho chlapce, který sedí s obří kočkou v pokoji na gauči a společně sledují televizi, zatímco druhý chlapec nahlíží do místnosti oknem. Kdo je host, kdo je doma? Děti opět vytvořily celý příběh k ilustraci – původní host-kočka se v domě natolik zabydlela, že pro druhého chlapce již zde není místo, byl vyhnán a „duch“ kočky si začíná podmaňovat celou domácnost.

Zajímavý je v knize obrázek, na kterém jsou okolo peroucích se postav hlavních hrdinů seskupeny všechny postavy z předchozích obrazů. To vyvolá celou řadu reakcí dětí. Možných výkladů je mnoho, žádný není špatný, všechny jsou relevantní. Stále se však snažíme děti odkazovat zpět k obrázkům.

Pozoruhodným prvkem, který se opakuje na každém obrázku, je černý pták (vrána, havran) v různých kontextech či v různém počtu. Pokud si děti nevšimnou tohoto opakujícího se prvku samy, je možné je na to upozornit. Může to však částečně krátkodobě odvést jejich pozornost od hlavního děje.

V další části knihy se nachází několik obrázků bez jakéhokoli textu a je zřejmé, že vypráví samostatný příběh vztahující se k hlavnímu tématu knihy. Tyto ilustrace můžeme seskupit na jeden snímek tak, aby je děti viděly všechny najednou. Jejich úkolem je opět vyprávět příběh těchto obrázků.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Po četbě mají děti za úkol zamyslet se a vytvořit vlastní pravidlo svého léta.

Reflexe po skončení čtenářské lekce

Je dobré nechat si dostatečný čas na lekci a počítat s tím, že pravděpodobně neproběhne celá lekce během jednoho setkání – děti mají opravdu spoustu nápadů.

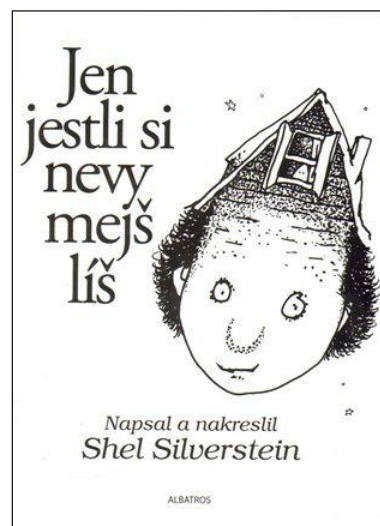
Ne všechny děti se hned aktivně zapojují se svou fantazií, tyto děti je dobré vtáhnout do příběhu vyzváním k přečtení textu pravidla – přečtením textu se vždy zvýší jejich zájem.

Jen jestli si nevymejšlíš

Shel Silverstein

AUTORKA LEKCE: Hana Holubková (bývalá dlouholetá knihovnice Městské knihovny Praha, překladatelka), manažerka školního čtenářského klubu v ZŠ K. Čapka, Kodaňská, Praha 10 a ZŠ nám. Curieových, Praha 1

Kniha u nás vyšla teprve nedávno. V USA byla vydána v roce 1981 pod názvem *A Light in the Attic*. Byla přeložena do 30 jazyků. Některé knihovny ji však odmítaly s odůvodněním, že u dětí podporuje nepořádnost a neposlušnost. Ilustrace jsou původní, vytvořil je sám autor. Styl připomíná např. básně Christiana Morgensterna (které se dají s dětmi číst pochopitelně i dnes, i když jsou asi sto let staré). Některé básně jsou určené spíše pro starší děti, je v nich hodně „cizích“ slov (*Ace*) a také nadsázka a ironie, kterou menší děti asi ještě nepochopí ani s vysvětlením (*Monika, co chtěla poníka*). Ilustrace dobře doplňují text, občas přitáhnou pozornost čtenáře k básni, která by ho možná jinak nezaujala.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Cílem je navnadit děti na četbu poezie, podílet se na společném čtení včetně např. rytmizace textu, vyzkoušet společné čtení nahlas, předvést dětem, jak fungují rýmy a rytmus v básni.

Individuální cíle pro děti s odlišným mateřským jazykem (OMJ): klademe důraz na zvláštní slova – básnické výrazy, na rytmus básní, vysvětlíme jim, jak funguje rým.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Připravíme si kufřík s papírky, na každém z nich je napsáno jedno slovo a vždy dvojice slov se zjevně rýmují, např. *pes/les, svítí/kvítí, známá/máma*. Děti z kufříku papírky vytahují. Na jedné dvojici vysvětlíme, co je rým, pak děti hledají dvojice k sobě. Na konci, až najdou všechny rýmy, následuje sdílení: znovu přečteme a vysvětlíme rýmy. Pak přečteme první báseň.

AKTIVITA PŘI ČETBĚ – ČTENÍ JEDNOTLIVÝCH BÁSNÍ

Osm balónků

Nejprve rozhodíme do kroužku slova z básně k vysvětlení (*dal si dvacet, štika, splasknout*); pak rozdáme/necháme vylosovat osm papírků s čísly (nebo přímo obrázky balónků), u každého je poslední slovo verše (*slunce, šunce, kaktusu, pusu, štica, dálnice, zhasnu, splasknul*), děti čtou podle čísel (případně vysvětlíme, co slovo znamená).

„Každý máte jedno číslo. Až zazní to vaše číslo, řeknete na konci verše svoje slovo.“

„První se rozletěl dotknout se ... slunce“ – PRÁSK (na prásk všichni tlesknou, pochopitelně i my).

„Druhý šel přičichnout k pečené ... šunce“ – PRÁSK atd.

Z kufříku vytáhneme další rýmy – očíslované balónky k básni. Děti je přiřazují společně.

Další básně losujeme, takže pořadí je náhodné. Losujeme vždy přímo papírky se slovy z další básně, papírky jsou sepnuté kancelářskou sponkou.

Hroch, který chtěl létat

Nejprve si vysvětlíme, co jsou citoslovce: papírky s citoslovci si děti jednotlivě vylosují a pak hádají, co to je a co mají ta slova společného. Jsou to: zvuky jako *prásk*, *crrr*, *vžum* a pocity jako *ach*, *jejda*, *au*, *fuj*. Vyzveme děti: „Citoslovce se dají i vymýšlet... zkuste to!“ Pak si čteme a užíváme si citoslovce. Já jsem k tomu měla vyrobenou papírovou plochou loutku hrocha, zavěšenou na provázku na špejli, „loutka“, co buď letí, nebo spadne atd.

Rocková kapela

Vysvětlíme si, co je rocková kapela, cena Anděl, autogram, harampádí: opět použijeme papírky s neznámými slovy, které si děti rozeberou. Vysvětlujeme, doptáváme se a v básni pak vnímáme, jak slova fungují.

„Víte, co je rocková kapela? Jakou muziku hraje? Jak vypadá?“ Přitom děti navnadíme na atmosféru, která ke koncertu rockové kapely patří.

„Víte, jak se rapuje? Mluví se do rytmu, většinou hodně slov a hodně rychle, je to výpověď našťvaného zpěváka, pod tím jsou většinou jen bubny, někdy to zpěvák ani nepotřebuje. A protože je našťvaný a zpívá o tom, co se mu nelíbí, používá často i sprostá slova, uráží apod. S rockovou kapelou to může mít něco společného – co myslíte?“ (upozorníme na provokování, „vodvaz“, radost z muziky a rytmu...).

Dále můžeme vše vyzkoušet na konkrétní básni. Má refrén *Kdybysme byli rocková kapela*, který se opakuje vždycky na konci strofy (jako sloka v písni). K tomu se děti mohou přidat. A aby to šlo v rytmu, lze celou báseň číst v rytmu jako raper:

- *kdybysme / byli / rocková / kapela* (na čtyři doby)
- *rozjeli / bysme to / hlučně a / zvesela ...* atd.

Číst báseň jako raper může být obtížné, když nejste hudebníci a neumíte rychle číst, ale dá se to zvládnout. A můžeme děti vyzvat, aby k tomu tleskaly, bouchaly do rytmu, tancovaly nebo házely hlavou a vlasy jako rockeři.

Co já potkal strašidel

Na tři papírky napíšeme otázky:

1. Co dělá duch?
2. Co dělá čert?
3. Co dělá upír?

Děti si papírky rozeberou, popisují, co kdo dělá a pak se jich zeptáme: Co mají společného? (Jsou to strašidla.) Kdo uhodne, dostane papírek číslo 4 strašidla. Při čtení se vždy těsně před vyslovením slova duch, čert atd. ukáže prsty číslo a dítě řekne své slovo.

Ksichtík na palci

Tato aktivita je vhodná pro děti s OMJ, aby porozuměly všem použitým slovům a uměly si je spojit s konkrétní představou. Na papírcích jsou napsána slovní spojení popisující vždy jinou část obličeje: *špičaté uši, oči jako špendlíky, ježaté vlásy, pusa nakřivo, zoubky, poťouchlý výraz*. Každé dítě si vylosuje jedno slovní spojení. Postupně každý vysvětlí a ukáže, co jeho slovní spojení znamená. Na velkém papíře uprostřed pomalu vzniká jeden nakreslený obličej – každý po vysvětlení nakreslí do společného obrázku to, co měl na svém papírku (např. ježaté vlásy, špičaté uši atd.).

Děti kreslení baví, zároveň vidíme, zda všechny děti textu rozumějí. Po nakreslení si můžeme v případě jazykových potíží na obrázku slova znovu zopakovat – ukazujeme mlčky na obrázek, děti sborově odpovídají.

Automat na domácí úkoly

Nejprve vysvětlíme slova na papírcích: *automat, búr/a, aparatura, čudlík, vyplivne*; a připravíme i papírek s otázkou „Jaká je nejvyšší hora České republiky?“ a s dětmi si odpovíme; pak si přečteme báseň.

Poté použijeme pracovní list, kde je okopírovaná ilustrace se strojem – vyzveme děti, aby si vymyslely otázku pro stroj („Jaký by stroj dostal domácí úkol?“) a k tomu i chybnou odpověď na otázku „Co myslíte, že vypadne ze stroje?“ – musíme ale znát i správnou odpověď, což doporučujeme zkontrolovat před další aktivitou. Otázku pak může dítě položit jinému spolužákovi, ten ji zadá do stroje, vypadne špatná odpověď, spolužák zkouší odpovědět správně, dítě ho koriguje; ilustrace se strojem se nabízí také jako omalovánka.

Pojd' bruslit

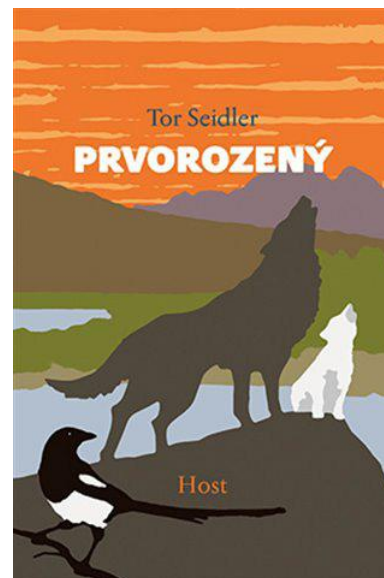
Probereme s dětmi, co vyjadřuje slovo „pojd'“ a jak souvisí s „jít“ (pro děti s OMJ, ale nejen pro ně).

Všichni dostanou obrázek bruslí na led, jedno dítě ale dostane obrázek kolečkových bruslí. Když se čte báseň, vždy po slově „řekli“ děti poví „pojd' bruslit!“ V posledním verši po „a já měl“ zvednou obrázek bruslí – kdo má kolečkové, vypadne ze hry.

Navazující dílna čtení

Při navazující dílně čtení vyzveme děti, aby zkusily najít slovo, ke kterému by uměly vymyslet rým. Čtou-li knihu básní, mohou najít nějaký rým rovnou („najdi nějaký zajímavý...“). Případně po četbě mohou k zajímavému slovu rým vymyslet.

Prvorozený Tor Seidler

AUTORKA LEKCE: Hana Svobodová (učitelka I. stupně ZŠ sv. Vršily v Praze), metodička školních čtenářských klubů

„Kdo si přečte tuto knihu, musí mít rád vlky,“ prohlásil můj 11letý syn.

Příběh vlčí smečky dokáže čtenáře vtáhnout do děje tak, že se cítí být jejím členem.

Celý příběh je vyprávěn z perspektivy straky, která, ačkoliv pouhý pták, se dokáže díky své výjimečné povaze stát součástí vlčí smečky. Život ve smečce je plný nebezpečí a dobrodružství. K přežití je třeba dostatek odvahy, štěstí i síly. I právě proto může být chování prvorozeného vlčího syna, budoucího vůdce smečky, nečekané a překvapivé.

Kniha je nejnovějším dílem amerického spisovatele dětské literatury Tora Seidlera a dostala se do výběru Spolku dětských knihoven a výběru redakce New York Times.

U nás ji vydalo nakladatelství Host v roce 2016. Kniha má velký potenciál zaujmout i dospělé čtenáře. Příběh je napínavý a plný alegorického významu. Z hlediska literární teorie je velmi zajímavá je i perspektiva vypravěče – příběh vypráví straka.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Hlavním cílem je ukázat dětem novou a zajímavou knihu a nalákat je k četbě, kdy budou děti předvídat další pokračování příběhu a podívají se na část textu z více perspektiv.

Na závěr text převyprávějí.

Děti s OMJ při četbě rozšiřují svou slovní zásobu.

Ukázka textu je z počátku příběhu, kdy se vlčí otec a vůdce smečky ocitá na pokraji smrti.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Do kruhu mezi děti rozložíme velký papír s nápisem (a případně i obrázkem) VLK.

Vyzveme děti, aby postupně na papír napsaly všechny souvislosti a představy, které je ve vztahu k tomuto zvířeti napadají. Potom prozradíme, že dnešní četba bude právě ze života vlků. Porovnáme si, co všechno o vlcích víme.

SLOVA, KTERÝM NEMUSÍ DĚTI S OMJ ROZUMĚT

Vypíšeme slova, o nichž předpokládáme, že by mohla dělat problémy (nejen dětem s OMJ) – děti si je vylosují a ve dvojici vysvětlují. Slova necháme vystavená, vyzveme děti, aby když slovo zazní během četby v textu, zvedly ruku.

Příklady slov: *smečka, vytí, statný, záдумčivý, srdcervoucí, koketnější, lysina, pysky, tesáky, dorazíme ho, krutá, zaujmout pozici.*

AKTIVITY BĚHEM ČETBY

Převyprávíme kousek příběhu – velký vlčí samec se dostane do lidského zajetí. Touha ochránit vlastní vlčí smečku a mláďata ho vede k útěku ze zajetí. Cestou je ale zraněn a ocitá se na pokraji sil.

Ukázka textu:

Str. 44

„S tím slábnoucím hlasem jsem se mýlila...“ až str. 46: „Tentokrát jim však útok překazila druhá vlčice...“ (viz přepis textu dále – první část)

Pomocí otázek shrneme přečtený děj – odpovědi zaznamenáváme na flipchart či velký papír – ten potom bude pomůckou při následující aktivitě (převyprávění příběhu):

- Kdo jsou aktéři tohoto úryvku? (*zraněný vlk, straka, vlk se svou družkou, další vlčice*)
- Proč těžce zraněný vlk vyl?
- Koho přivolalo Safírovo vytí?
- Co bylo na první pohled na Safírovi nápadné?
- Co navrhla při pohledu na Safíra vlkova družka a proč?
- Co překvapivého udělala straka?
- Jak se zachovala druhá vlčice?

AKTIVITA PO ČETBĚ

Vyzveme děti, aby se zkusily vžít do jiné postavy z příběhu a tuto „epizodu“ převyprávěly z pohledu zvolené postavy.

V otázkách si můžeme jako pomůcku k vyprávění podtrhnout klíčová slova (*zraněný vlk, Safírovo vytí, nápadný, návrh vlkovy družky, překvapivé, straka, druhá vlčice*).

Děti si mohou vybrat či vylosovat, koho budou představovat – zda to bude zraněný vlk Safír, cizí vlk, vlkova družka, další vlčice. Mohou pracovat i ve dvojici a texty si nejdříve písemně zaznamenat.

Na závěr společně sdílíme vytvořené texty – pohled jiné postavy příběhu. Děti si uvědomí, že lze na stejnou skutečnost nahlížet z různých úhlů pohledu, rozpoznají, jaký byl klíčový okamžik příběhu.

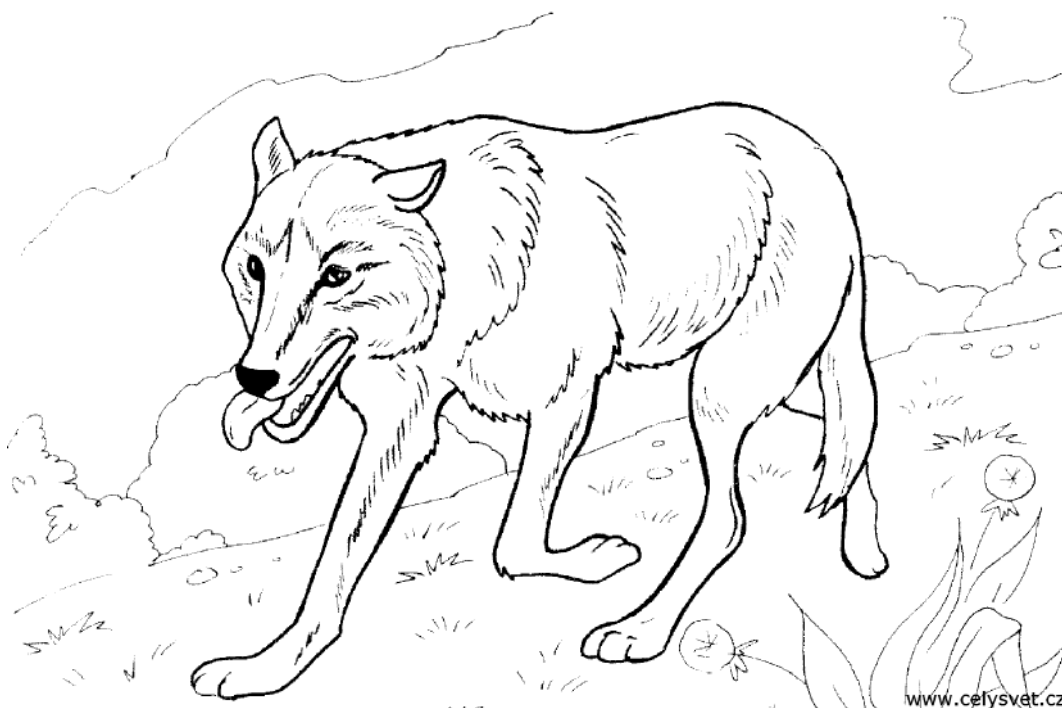
DALŠÍ AKTIVITA PO ČETBĚ

Navrhne dětem, aby kapitolu dokončily – opět lze pracovat ve dvojicích. Na závěr dětem kapitolu přečteme (str. 46, 47 – viz přepis textu dále – druhá část).

Vybraná kapitola má být motivační ukázkou, nabídnout klukům i dívkám dobrodružnou četbu ze světa zvířat. Příběh „z divočiny“ nepostrádá napětí, kniha má příjemný formát „do ruky“ ke čtení, středně velká písmena, s četbou si poradí i slabší čtenář.

Zdroj: <https://ceskadivocina.cz/cs/zvire/selmy/vlk-obecný>

Zdroj: <https://colorindo.org/lobos/>
www.celysvet.cz

Přepis textu k četbě

PRVNÍ ČÁST

S tím slábnoucím hlasem jsem se mýlila. Když mezi dva vrcholky na východě vplul skoro úplný měsíc, vlk se posadil, zdvihl čenich do vzduchu a vydal ze sebe zvuk, při kterém mi vstávalo peří vzadu na krku. Od těch dob už jsem vlčí vytí slyšela mnohokrát a pokaždé mi při něm běhá mráz po zádech, ale tohle bylo tak strašné, tak zádumčivé, tak srdcervoucí, že se i měsíc na obloze zachvěl, přísahám.

Trvalo jen pár vteřin, než jsem uslyšela další zavytí: vlastně jich byl celý malý sbor a přicházel odněkud zdaleka, od jihu. Pochopila jsem, že Safír volá o pomoc. Nějakou dobu to pokračovalo, tam a zpět, a cizí vytí se postupně blížilo a nabíralo na hlasitosti. Když už nám měsíc stál téměř nad hlavou, ozářil tři páry očí na kraji borového lesa na svahu pod námi.

Svit vlčích očí za noci opravdu nahání hrůzu. Kdybych neměla křídla, strašně bych se bála. Do měsíční záře vkročili tři vlci. Dvě samice vypadaly, že by mohly být příbuzné. Menší a statnější měla lesklejší šedivou srst a koketnější oči. Kráčela po boku samce, zatímco druhá samice se loudala za nimi. Samec se mi na pohled hned zalíbil, protože měl stejné zbarvení jako já: byl černobílý, s bílou lysinou na hlavě. Kdybych předtím neviděla Safíra, nejspíš by na mě svou velikostí udělal dojem. Když přišel blíž, zavrčel, stáhl pysky dozadu a vycenil tesáky. V tu chvíli mě napadlo, že Safírovo vytí nebyla prosba o pomoc, ale o ukončení jeho trápení.

Po zkušenosti s liškou jsem věděla, že je velký rozdíl chtít se vším skoncovat a doopravdy stát smrti tváří v tvář. Safír se však neroztřásl ani se nepokusil schovat. Dokonce sebou ani netrhl. Jen opětoval upřený pohled druhého samce.

„Viděli jste někdy tak velkého vlka?“ zamumlal ten druhý.

„Nikdy,“ odpověděla jeho družka. „Ale je na tom špatně. Podívej na ten krk. Dorazíme ho.“

Nemám potuchy, co to do mě vjelo. Když se dvojice nahnula a útočně nachýlila uši kupředu, vrhla jsem se na zem před Safíra a z plna hrdla jsem zavřeštěla. Vlka to překvapilo. Vlčice ohrnula pysk, vykročila a ohnala se po mně.

Její tlapa s drápy mě odhodila stranou do trnitého keře. Po chvilkovém omráčení se mi podařilo vyprostit a dovléct se k borovici, abych se dala trochu dohromady. Stěží jsem se dostala na nejspodnější větev.

„Poranila jsi mi křídlo!“ zaječela jsem.

Byla to krutá pravda. Levým křídlem jsem nemohla skoro ani mávnout. Vlčice mi však nevěnovala nejmenší pozornost. Očima visela na Safírovi, stejně jako vlk po jejím boku. Oba současně zavrčeli.

Tentokrát jim však útok překazila druhá vlčice... *(další část je k dočtení až po sdílení různých návrhů, jak může kapitola skončit).*

DRUHÁ ČÁST

..., která je obešla a zaujala pozici, již jsem předtím chvíličku držela já. Obrátila se k Safírovi, vousky se jí chvěly. Safír odevzdaně svěsil hlavu. Místo, aby mu ale zabořila tesáky do krku, začala mu ho lízat. Když jazykem přejela ránu po kulce, Safír se svalil na bok. Lízala dál. Nakonec do ní hryzla, a když pohodila hlavou, z jejích zubů vypadla na zem kulka.

Otočila se ke svým společníkům. „To je ten, kvůli kterému byl na stanici takový rozruch,“ řekla. „Ten, co se podhrabal.“

„No a?“ opáčili jednohlasně.

„Čtyři jsou silnější smečka než tři.“

Druzí dva nevypadali, že by je to moc přesvědčilo – i když trochu sklopili uši.

„Měl bys mu najít nějaké byliny, Friku,“ navrhla vlčice, která vytáhla kulku.

Samec si pochybovačně odfrkl. Pak se ale na Safíra dlouze zadíval a odklusal do tmy. Když se vrátil, upustil na zem bylinu, vytrženou i s kořínky. Vlčice, která vyndala kulku, bylinu rozžvýkala a trochu jí vyplivla Safírovi na ránu. Zbytek mu položila vedle čenichu.

„Sněz to,“ řekla.

K mému překvapení Safír tu zelenou kaši očichal a snědl ji.

„Jmenuju se Alberta,“ řekla vlčice. „Tohle je Frik a moje sestra Luppa.“

„Já jsem Safír,“ odtušil. „A tamto je Maggie.“

Všichni tři vlci se na mě podívali.

„Maggie, straka strakatá,“ zahihňala se Luppa.

Nejradši bych ji zabila. Ale předběhla by mě. Bylo mi jasné, že se zlomeným křídlem bych nepřežila ani týden.

Jak se zbavit Mstivý Soni

Jiří Holub

AUTORKA LEKCE: Kateřina Bártová (učitelka II. st. ZŠ Lyčkovo náměstí, Praha 8, lektorka Kritického myšlení), metodička školních čtenářských klubů

Autor Jiří Holub (* 1975) není v literatuře pro děti a mládež neznámý, proslavily jej např. knihy *Kolik váží Matylda* nebo *Vzpouza strašidel*.

Knížka má 112 stran a je doplněna mnoha vtipnými černobílými a 6 celostránkovými barevnými ilustracemi slovenského výtvarníka Juraje Martišky. S humorem a nadsázkou popisuje napínavý zápas proslulé páté třídy z maloměstské školy s novou třídní učitelkou Ticháčkovou, které se děti chtějí zbavit všemi možnými a hlavně nemožnými způsoby. Kniha je členěna do 13 kapitol, které na sebe navazují. Na konci knihy najdeme stránkové medailonky spisovatele a ilustrátora.

Kniha je určena pro rozečítající se, ale i samostatně čtoucí čtenáře. Autor k napsání knihy využil hovorový jazyk. Důvod je prostý: jde o vyprávění jednoho ze žáků problematické páté třídy. Text nabízí možnost pracovat se slovní zásobou – jsou v něm přezdívky, názvy obcí, příjmení.

Tématem boje mezi dětmi a kantorkou, který tentokrát překvapivě není jednostranný, protože učitelka Soňa Ticháčková neboli Mstivá Soňa, své třídě její naschvály velkolepě oplácí, si kniha získá čtenáře, a to jak mezi kluky, tak i mezi děvčaty.

Čtenáři se díky znalosti školního prostředí mohou snadno ztotožňovat s hlavními hrdiny a porovnávat své zážitky s tím, co se odehrává v jednotlivých kapitolách. Pravděpodobně i děti s velkou fantazií a sklony ke zlobení budou občas překvapené, jaká rozuzlení kniha přináší.

Pro pražské děti mohou být zajímavé pasáže o trávení volného času venkovskými dětmi, které jim prostředí velkoměsta neumožňuje.

Pokud máte strach, že téma není zrovna výchovné, nebojte se. Od první stránky je patrné, že příběh není myšlen vážně, o čemž přesvědčí naprosto jasně již druhá kapitola *Jak Čalabounová loupila hroznýše*.

Mravouční odpůrci knihy, kteří se projevují v komentářích na internetu, knížku zjevně nečetli. Děti vystupující v příběhu nejsou žádní mladiství vrazi, ale normální živé děti. Humor knihy je laskavý, i když místy absurdní. A kniha samozřejmě končí dobře – z dětí a paní učitelky se stanou nejlepší přátelé.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Děti předvídají z textu, porozumějí neznámým slovům, odpovídají na otázky k textu. Zabývají se tím, co může o postavě (člověku) vyjadřovat přezdívka.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Pomůcky: Velká poštovní obálka, ve které je zalepená kniha, velký papír s nápisem *Jak se zbavit Mstivý Soni* (lze použít tabuli nebo flipchart). Cílem aktivity před četbou je vzbudit zvědavost.

Uvedeme děti do práce: Představte si, že jste doma na svém stole našly tuhle obálku nadepsanou slovy: Jak se zbavit Mstivý Soni.

Ukážeme dětem obálku a velký nápis, který umístíme tak, aby na něj všechny děti viděly.

- Přečtete si pečlivě nápis.
- Rozumíme všem slovům?
- Co se z nápisu můžeme dozvědět?
- Proč je tam velké M (mstivé) a S (Soni)?
- Mluvíme o někom takto?

Děti přijdou na to, že Mstivá bude Sonina přezdívka. U přezdívky lze chvíli zůstat:

- Kdy se používají, kdy je dáváme a komu, jsou vždy milé a příjemné?
- Mohou ubližovat?
- Co všechno může přezdívka představovat?
- Podle čeho ji lidé dostávají? (Např. Rychlonožka.)

Rozumíme téhle přezdívce – Mstivá Soňa?

Při práci s dětmi s OMJ se soustředíme i na slovo „mstivá“:

- Je mstivost kladná nebo záporná vlastnost?
- Setkali jste se se mstivým člověkem, pokud ano, jaké to pro vás bylo?
- Je rozdíl mezi mstou/pomstou a mstivostí?
- Je někdy pomsta pochopitelná?

(**REFLEXE:** Děti vnímají mstivost jako špatnou vlastnost, jeden chlapec jim oponoval, že byl na muzikálu Zorro a že Zorro byl hodný, protože pomáhal chudým. Dokáží rozlišit pomstu jako odplatu za něco špatného a mstivost jako opakované oplácení.)

Kdo asi bude Mstivá Soňa?

(**REFLEXE:** Děti přicházejí s nápady: protivná susedka, gorila, starší sestra, zlá učitelka, chůva, užalovaná spolužačka, policistka...)

Kdo Soně přezdívku asi dal? Proč si to myslíte?

(**REFLEXE:** Děti odpovídaly: někdo, kdo ji nemá rád, zločinci, děti – mstivý není správně česky, správně má být mstivé.)

Následně se děti zeptáme, co myslí, že bude v obálce. Děti berou obálku do ruky a odhadují, že je v ní zabalená knížka.

Co v knize podle vás bude?

Chcete se podívat, kdo je Mstivá Soňa doopravdy? Pokud ano, otevřete obálku.

AKTIVITA PŘI ČETBĚ

Řízené čtení

Četba 1. kapitoly *Jak jsme vlastně přišli k Mstivý Soně* (str. 5–8):

Čteme výrazně, abychom zprostředkovali informace i humornou nadsázku textu. Čtení přerušujeme a doptáváme se. Ujišťujeme se o porozumění slov dětmi s OMJ.

Dočteme do konce prvního odstavce na str. 6 („...vzal neznámo kam.“). Následují otázky:

- Je zde použitý způsob vyprávění běžný v knihách? Už jste se s ním setkaly?
- Proč ho autor použil? Co víme o vypravěči?
- Kde se příběh odehrává? Co jsme se o místě dozvěděli? Co by vám chybělo v takovém městečku? V čem mají děti výhodu?
- Které dětské postavy jsme poznali? Jak je vypravěč jmenuje?
- Říkáte si ve třídě také příjmeními? Kdy se ve škole používají příjmení?

Pokračujeme ve čtení na str. 6 do konce předposledního odstavce („Jenže pak... nenávidět.“).

Co jsme zjistili o Mstivé Soně?

Nyní děti odloží texty a budou jen poslouchat.

Pokračujeme na str. 7 až po slova „... My ho totiž...“. Zde přeručíme.

Necháme děti doplnit větu Čalabounové. Pokud se nedoberou odpovědi „... ukradneme“, dočteme větu z knihy.

Následuje otázka: Co chtějí podle vás děti ukrást? Co chtějí proti paní učitelce použít?

Necháme zaznít nápady, nehodnotíme. Po vyčerpání nápadů se podíváme, jak to je v knížce. Dočteme na str. 8 do druhého odstavce („Třída zaječela nadšením.“)

Následují otázky:

- Kde se má loupež uskutečnit?
- Které vaše nápady, které před chvilkou zazněly, připadají v úvahu?
- Napadá vás ještě něco jiného, co by děti mohly pořídit v ZOO?
- Podíváme se, jaký nápad měl autor?

Dokončíme četbu první větou z předposledního odstavce („Přesně, jak předpovídala ... se jelo do ZOO“).

Zeptáme se:

- Myslíte, že se třídě loupež hroznýše podaří? Zbaví se děti Mstivý Soni?
- Chtěli byste si příběh přečíst?

AKTIVITA PO ČETBĚ

POMŮCKY

Nastříháme si papírky ve tvaru čtyřlístku – pro každé dítě dva (prodávají se již hotové na poznámky nebo si je podle šablony vystříhneme, lze použít i běžný papír).

Rozdáme dětem papírky (každému dva). Požádáme děti, aby na jeden vymyslely přezdívku pro sebe a na druhý přezdívku pro někoho v klubu. Přezdívka by mohla být oceněním kladů, schopností, dobrých vlastností.

Tvar čtyřlístku symbolizuje štěstí, proto na něj nesmíme psát nic urážlivého nebo špatného, co by někoho udělalo nešťastným.

VARIANTY

Zůstaneme jen u tvoření. Nesdílíme. Nebo jen v případě, pokud děti chtějí sdílet svoje přezdívky.

Děti dají čtyřlístky s přezdívkou těm, pro koho je utvořily.

Děti si sednou do kruhu a čtyřlístky dají doprostřed. Snaží se uhádnout, komu která přezdívka patří. Svou volbu zdůvodňují.

Navazující dílna čtení

Při samostatném tichém čtení dětem zadáme, aby si všímaly postavy a pokusily se ji charakterizovat pomocí přezdívky.

Při této instrukci lze použít variantu grafického organizéru „Tričko“ (Postava / str. 77).

Do trička připravíme nápis „JSEM ...“ (Grafické organizéry najdete v knize *Záznamy z četby pomocí grafických organizérů* od Kateřiny Šafránkové a Radky Hubálkové.)

Další možná práce s textem

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Děti se učí vyhledávat informace v textu.

Před samotnou četbou vyzveme děti, aby si vzaly pastelky. Text opatříme legendou:

zelená barva – městečko

žlutá barva – třída

červená barva – Mstivá Soňa

Děti dostanou do rukou texty, vezmou si pastelky a pohodlně se usadí tak, aby se nerušily navzájem a slyšely, když budeme text předčítat.

Následuje instrukce k použití pastelek: Pokud v textu narazíme na informaci o třídě, o Soně nebo o městečku, zatrhneme si řádek uvedenou barvou – viz legenda.

VARIACE

U mladších dětí lze vybrat jen jedny informace – např. o třídě (jak se jmenují, co dělají atd.).

Děti lze rozdělit na skupiny a každá bude expertem na jednu oblast.

Po čtení si sdělí, co o dané oblasti zjistily. Tj. soustředí se na své barevné poznámky, vycházejí z nich a informují ostatní o tom, co zjistily. Na aktivitu lze následně odkázat při práci s věcným textem, jejímž cílem bude vyhledávat informace podle zadání.

Poznámky speciálního pedagoga Zbyňka Němce

KOMENTÁŘE K VYUŽITÍ LEKCE U ŽÁKŮ S OMJ

Silné stránky textu:

- Použití hovorového jazyka, který mohou děti s OMJ slyšet i mezi svými vrstevníky (*úča, vejlet, zdejchnout se* apod.).

Slabé stránky textu:

- Pojmenování dětí z příběhu pomocí příjmení je hůře zapamatovatelné, většina jmen bude i pro žáky s malou znalostí češtiny obtížněji čitelná.

Příležitosti v práci s textem:

- Osvojení hovorových slov, která se běžně používají, ale nepatří do „školní“ spisovné češtiny.

KOMENTÁŘE K VYUŽITÍ LEKCE U ŽÁKŮ SE SVP

Silné stránky textu:

- Krátké kapitoly s málo nápadnými (nerušícími) ilustracemi mohou být vhodné i pro slabší čtenáře.
- Tematicky může být text zajímavý pro žáky s poruchami chování (ADHD apod.), kteří mají – tak jako protagonisté textu – často nálepku „zlobivých“ dětí a mohou se tak s postavami příběhu dobře identifikovat.

Slabé stránky textu:

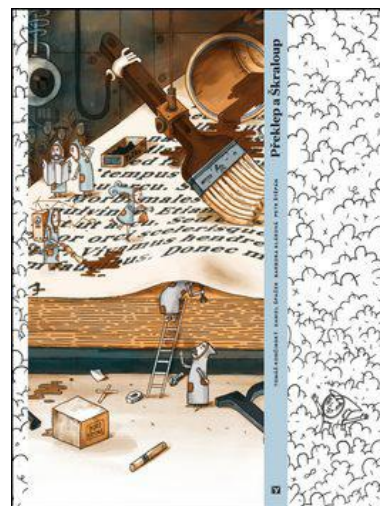
- S žáky s problémy v chování je potřeba pracovat s textem citlivě tak, aby „vylomeniny“ protagonistů příběhu nebrali jako inspiraci pro vlastní aktivity podobného druhu.
- V lekci navrhovaná aktivita s vytvářením přezdivek by mohla být riziková u žáků, kteří nejsou oblíbení v kolektivu nebo mají (často v důsledku nějakého svého postižení) výraznou negativní vlastnost.

Příležitosti v práci s textem:

- Diskuse na téma nálepkování – protagonisté knihy mají nálepku problémových („*učitelé nás moc rádi nemají, prej všichni rosteme pro polepšovnu, ale my si to nemyslíme*“), jsou takoví ale opravdu? Může být nálepka žáka s nějakým problémem nespravedlivá?

Překlep a Škraloup

Tomáš Končinský, Barbora Klárová

AUTORKA LEKCE: Hana Svobodová (učitelka I. stupně ZŠ sv. Vorskily v Praze) – metodička školních čtenářských klubů

Že věci stárnou, chátrají, rozbíjejí se, s tím musíme počítat. Že za tím vším stojí skřítkci entropíci, to tuší jen málokdo. Do světa entropíků nás pozve vypravěč příběhu, skřítek Překlep, a důležitou roli sehraje i jeho nejlepší kamarád Škraloup. Jak to vypadá ve Škole stárnutí, k čemu slouží ožušlávátko, parní kontaktní čokoflekovač, rajčatové razítko, chuchvalcovník, vteřinové rozlepídlo a jiné geniální vynálezy a kdo dostane Křišťálový prdlajs? Stačí začít se do knihy plné humoru, slovních hříček, nadsázky a vše se vám postupně vyjasní. Příběh skřítky entropíka, který se vydá k samotnému Zubu času, aby zastavil stárnutí, si užijí děti i dospělí.

Vzhledem k množství slovních hříček textu lépe porozumí děti, které již mají s jazykem určitou zkušenost (cca od 8 do 9 let), ilustrace Daniela Špačka vtáhnou do příběhu i mladší čtenáře. Dospělí ocení i krásnou grafickou úpravu.

V roce 2017 získala kniha cenu Magnesia Litera.

Následující texty jsou citovány z 1. vydání v roce 2016 v nakladatelství Albatros.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Děti s pomocí klíčových slov odhadují téma příběhu. Vyzkoušejí si různé čtenářské strategie, jako předvídání dalšího děje, vizualizaci, propojování s vlastní zkušeností. Žáci s OMJ se seznámí s novými slovy.

V lekci se pracuje s metodou literárních kroužků.

AKTIVITY PŘED ČETBOU

Klíčová slova můžeme mít připravena např. v „kouzelné truhle“ jako indicie k četbě: *entropie, skřítek entropík, Překlep, Škraloup, škola pro stárnutí věcí, Zub času, sypač nečistot, šmodrchátko, chuchvalcovník, vteřinové rozlepídlo, čokoflekovač, Křišťálový prdlajs...* (další inspirace v knize).

Nejdříve vysvětlíme slovo *entropie* – pomůže nám text v knize (str. 14).

Entropie – zmatek, nepořádek, třeba jako když hrajete pexeso a nikdy nenajdete žádné dvojčky, naopak se vám všechny kartičky ještě někam ztratí (píše se v knize).

Následně vyzveme děti, aby podle klíčových slov předvídaly, o čem je kniha.

AKTIVITY PŘI ČETBĚ

Čteme úryvek z knihy (str. 14): „... mám na starosti překlepy a zmatky v knížkách, novinách a časopisech. Jak to dělám? Sledujte, předvedu.“ (příklady na str. 15)

Následně dáme dětem úkol: Napište si na papír své jméno, název obce, kde bydlíte, můžete se pokusit i o zprávu do novin na nějaké téma. V případě zprávy ale je třeba dětem vysvětlit žánr a nějakou zprávu z novin jim ukázat.

Pak přepište text tak, jak by ho upravil Překlep.

Dále pracujeme s knihou, řekneme dětem: „Nejlepším kamarádem Překlepa je Škraloup. Když si prohlédnete str. 24, odhadnete, na čem Škraloup nejraději pracuje. Naši skřítki jsou teprve třetí. Ve škole je nejčastěji učí pan učitel Hrubka a paní učitelka Polevová. Ta se vypravila se svými žáky na báječnou exkurzi.“

Vysvětlíme si pojem exkurze. Ptáme se dětí, kam by ony rády jely na exkurzi.

Čteme dál: „Škraloup byl samozřejmě od rána jak z divokých vajec – exkurze do byla jeho splněný sladký sen.“ (Děti se pokusí doplnit vynechané slovo – cvičíme předvídaní.) Dočteme text na str. 48 až ke spojení: „... prostě mi šla z toho hlava kolem“.

Literární kroužky v „cukrárně“

Následuje chvíle, kdy děti pozveme do „cukrárny“. Sedneme si do 5členných skupinek, každá skupina má svůj stůl. Na něm je popis rolí (můžeme stůl dozdobit jako v cukrárně podle své fantazie). Každá skupina si může dát nějaké jméno – třeba podle lahůdky, kterou by si nejraději děti v cukrárně společně koupily.

„Jídelní lístek“ na stolku = další stránka – pokračování příběhu z cukrárny (str. 49).

Text – str. 49 – si děti společně ve skupinách přečtou, každý ze skupiny čte odstavce či část odstavce.

Děti si rozdělí jednotlivé role a snaží se splnit své zadání:

- **Vypravěč:** Vyprávěj, o čem je příběh.
- **Hledač citátů:** Vyber krátký úryvek ze společně přečteného textu. Napiš, proč sis ho vybral.
- **Reportér:** Napiš krátký rozhovor s Překlepem. Ty mu dávaš otázky (alespoň 3), on odpovídá.
- **Průvodce cukrárnou:** Popiš stručně cukrárnu (jako bys nás chtěl provést, vše ukázat).
- **Vizionář:** Odhadni, co mohlo Překlepa napadnout.

Děti plní každý svůj úkol, ve skupinách si navzájem přečtou, co vytvořily.

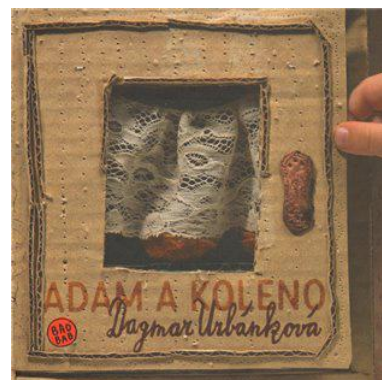
Vyzveme děti, aby vybraly ve skupině jednu roli, kterou by chtěly přečíst ostatním. Pokud nezazní v prvním kole všechny role, poprosíme ještě o výběr zástupců rolí, které nezazněly.

Práce všech skupinek vystavíme na nástěnce.

Zbyde-li čas či při dalším setkání, můžeme dětem kapitolu Exkurze dočíst (do str. 54).

Adam a koleno

Dagmar Urbánková

AUTORKA LEKCE: Jana Zaoralová (učitelka ČJ pro cizince na ZŠ), expertka pro práci s dětmi s odlišným mateřským jazykem ve čtenářských klubech

Útlá kniha vypráví jednoduchý příběh o klukovi Adamovi, který se dostane do světa uvnitř svého kolene. Zde hospodaří babička, říká jí paní Kolínková. V kredenci jí roste zelenina, je levák a za mlada bývala ještě hezčí... Svět za světem, co si všechno fantazie nevysní.

Kniha okouzluje všechny děti I. stupně, ty mladší fascinuje babička, starší řeší typy těstovin, pojmenování stoliček apod.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Čtenářská lekce je zaměřena na děti s OMJ, hlavním cílem je seznámit se s novými pojmy, společně přečíst celou knihu, a tím zvýšit sebevědomí dětí při práci s českým textem.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Zaměříme se v ní na nová slova, u nichž předpokládáme, že by dětem mohla dělat potíže.

Slova napíšeme na kartičky, každý si vylosuje např. čtyři. Na jednu stranu dá slova, která chápe, a na druhou ty, jejichž významu nerozumí. Poté si pomocí obrázků z knihy jednotlivá slova vysvětlujeme.

Příklady vybraných slov: *spadl, pofoukat, natahovat, otočit se, nakouknout, nandat, zírat, zvonět, čuchat, nachystat na stůl, nalévat, foukat, zmizet, závěs, krev, břuch, šnytlik, levák, porcelán, sada – sadička, štokrle – taburetka – trojnožka.*

Následně ukážeme dětem různé druhy těstovin: vrtule, trubky, mašle, špagety, písmenka, kolínka. Každé dítě se zavřenýma očima vytáhne jeden tvar a hádá, který to je. Můžeme jako pomůcku použít jídelní lístek z jídelny. Z těstovinových písmenek si děti mohou složit své jméno a nalepit ho na papír.

Zvětšíme obrázky z knihy a ptáme se: Kdo to asi je? Jak se asi jmenuje? Vyzveme děti, aby vymyslely jméno postavy a i nějaký příběh, čímž se naladíme na četbu.

AKTIVITA PŘI ČETBĚ

Čteme pomalu a zřetelně, nejlépe tak, aby všichni na obrázky viděli. Postupně čtou i sami žáci, text už znají, rozumí obsahu a zažijí úspěch!

AKTIVITA PO ČETBĚ

Děti listují samy stránkami, které je zaujaly, opět pracují s obrázky z knihy.

Samy říkají, co je v knize zaujalo. Shrnou, o čem příběh byl. Mohou si vybrat jednu postavu, kterou popíší – jak vypadá, jak se chová...

Rozšiřující aktivita

Zeptejte se dětí: „Máte doma knihu – kuchařku? Můžete vytvořit svůj originální obrázkový recept k oblíbené polévce a nakreslit nebo nafotit ingredience, které tam dáváte. Následně o obrázku hovořte, pojmenujte si jednotlivé ingredience v češtině, můžete vymyslet i příběh...“

Jak zvířata spí

Marie Štumpfová, Jiří Dvořák

AUTORKA LEKCE: Veronika Machurková (učitelka I. stupně Školy Integrál, speciální pedagožka), manažerka školního čtenářského klubu ZŠ O. Chlupa, Praha 13

Kniha stručnou a zábavnou formou seznamuje děti s tím, kde a jak mohou některá zvířata spát. Některá zvířata spí nejraději sama, jiná ve skupině. Tuleň spí „na půl mozku“ cca 15 až 30 minut, kočka prospí i 16 hodin. Plameňák spí na jedné noze, velbloud vkleče. Kdo to je ploskozubec nebo plšík? Text je krátký, čtivý, doplněný velkou a poutavou ilustrací.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Děti najdou v textu informace o spánku zvířat. Zjištěné informace reprodukují různými způsoby ostatním, připraví si výrazové čtení pro ostatní. Tj. nejprve samy porozumí textu, snaží se nalézt postupy, které jim pomáhají, když textu nerozumějí.

POMŮCKY

Kniha *Jak zvířata spí*, hrací kostka, prázdné papíry nebo flipchart, pracovní listy.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Lekci můžeme zahájit tím, že si s dětmi povídáme, jak dlouho a jakým způsobem spí: kdy chodí spát, zda je rozdíl mezi pracovním týdnem a víkendem, zda spí na boku, na zádech, břiše (můžou i předvést).

Ukážeme dětem knihu, zatím ale neprozrazujeme, jak kniha vypadá uvnitř. Rozdáme dětem zadání, podle něž budou plnit zadání. Na lístečcích máme napsané kapitoly (zvířata), které chceme s dětmi číst. Jedno z dětí losuje a následně hledá text a čte. S každým textem souvisí nějaký úkol.

Čtenář čte bez názvu zvířete a děti hádají, o které zvíře se jedná. Po přečtení se mohou doptávat, čtenář odpovídá pouze ANO/NE.

AKTIVITY PŘI ČETBĚ

Nejprve čtou děti potichu, snaží se porozumět textu a připravit si čtení pro ostatní, aby četly s výrazem a ostatní jim porozuměly. Připravují se, aby následně četly pomalu a zřetelně, což předpokládá, že textu nejprve porozumí samy.

Ptáme se jich, abychom si ověřili, že všemu rozumějí např. tím, že si představí (vizualizují) o čem čtou, shrnou si text apod.

Následně žáci jeden po druhém čtou, případně jinak plní svůj vylosovaný úkol.

1. Čtenář předčítá, ostatní kreslí, jak zvíře spí.
2. Čtenář čte a ostatní pantomimicky předvádějí, jak zvíře spí.
3. Všichni vymýšlejí, co se může zvířeti zdát.
4. Posluchači hádají, o jakém zvířeti bude čtenář číst. Čtenář si může vybrat, jakou činností bude zvíře ostatním popisovat (ve stylu hry Aktivity: pantomima, kresba, slovní popis).
5. Čtenář si vybírá jednu z výše zmíněných činností.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Každé dítě zmíní zvíře, které ho nejvíce zaujalo. Případně může i jeho spací chování předvést. Na závěr hovoříme i o tom, co žákům dělalo potíže a jak postupovali, když chtěli textu rozumět tak, aby ho pak byli schopní přečíst ostatním. Vycházíme z toho, že při hlasitém čtení je třeba prokázat porozumění. Diskusí o tom, jak dětem pomáhalo hlasité čtení, si postupně můžeme připravovat prostor pro výuku čtenářských strategií.

Pracovní list

1. Co je ploskozubec?
2. Mám pro někoho krkolomné jméno a spím jen na půl mozku. Dovedeš napsat/říct mé jméno?
3. Kterému zvířeti sebere chlad všechnu sílu?
4. Který savec vydrží spát pod vodou 15 až 30 minut?
5. Které zvíře je schopné si ustlat i na kře?
6. Čí rezavý kožíšek spí přes den a probouzí se, když jdeme spát?
7. Kdo spí vkleče? Proč?
8. Který pták žije pohromadě se svými druhy, a když ostatní spí, jeden vždy hlídá?
9. Který ze savců spí nejdéle? A kolik hodin?
10. Jedno ze zvířat v knížce spí stočené tak, že má hlavu uloženou uprostřed. Které?
11. Čí mláďata spí ve vodě na bříše maminky?
12. Jak spí žirafa?
13. Spím hodně, vyskytují se u nás ve velkém množství, ale nejspíš mě nevidíte. Kdo jsem?
14. Který pták spí na jedné noze a nechává se kolíbat větrem?
15. Spí páv na zemi?
16. I ve spánku chytám vůně, větrím, co se kde šustne. Kdo jsem?

Návštěva malé smrti

Kitty Crowther

AUTORKA LEKCE: Jana Lejdarová (lektorka skupinových podpůrných aktivit v ZŠ Lyčkovo náměstí na Praze 8, vedoucí čtenářských klubů tamtéž), manažerka školního čtenářského klubu v ZŠ Petra Strozziho, Praha 8

Kitty Crowther (*1970) je po matce Švédka, po otci Angličanka. Narodila se a studovala v Bruselu. Píše a mluví francouzsky. Je držitelkou mnoha cen, z nichž nejvýznamnější je Cena Astrid Lindgren, kterou získala v roce 2010. Žije v belgickém městě Blanmont. V křehkých příbězích se dotýká témat, jako jsou nemoc, smrt, přátelství nebo samota. Knížky přitom nepostrádají jemný humor. V češtině kromě *Návštěvy malé smrti* vyšel ještě *Skříp, škráb, píp a žbluňk*, obě v nakladatelství Baobab.

Bylo pro mě velkým zážitkem potkat autorku na literárním festivalu TABOOK v Táboře (2016). Prezentovala své obrazy a dětské knihy, z nichž, bohužel, byly do češtiny přeloženy jen dvě.

Vyprávěla o tom, jak obtížně se kvůli vadě sluchu prokousávala školou a jak nízká byla očekávání, která do ní okolí vkládalo. Ráda proto dětem předkládám nejen její knížky, ale i příběh autorky samotné.

Popis čtenářské lekce

CÍLE ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Cíl čtenářské lekce je otevřít téma, o němž s dětmi často nehovoříme: Co je smrt?

Společně otevřeme debatu o tom, že nejvíce záleží na člověku samém, co v životě dokáže a jaký život bude žít.

POMŮCKY

Knížka, psací potřeby, fixy, velký papír formátu A3, základní informace o autorce a papíry A4 s její dostatečně velkou barevnou fotografií (pro každé dítě nebo pro skupinu). Mapa Evropy.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Představení autorky: Děti se rozdělí do dvojic nebo trojic. Do skladby dvojic či trojic není třeba zasahovat.

Skupinka dostane list s fotografií Kitty Crowther a ve vymezeném čase napíší vše, co z fotografie dokáží vyčíst – odhad profese, vlastností, popis vzhledu. Každé z dětí může zapsat svůj návrh na papír.

Ve společném kruhu zástupce každé dvojice nebo trojice přečte, co sestavila. Své dojmy a postřehy si skupinky porovnají. Následně dětem autorku představíme, můžeme např. na mapě najít, kde se narodila, kde žije...

AKTIVITA PŘED PŘEDČÍTÁNÍM

Všichni se usadí do kruhu kolem velkého papíru, na kterém je uprostřed napsáno SMRT.

Děti mají fixem zapisovat nebo nakreslit všechno, co je při vyslovení tohoto slova napadne.

Mají uvažovat, za jakých okolností se zdá smrt přirozená a za jakých naopak.

Mají mluvit o tom, jestli mají se smrtí nějaké vlastní zkušenosti (zpravidla s domácími mazlíčky).

Aktivita pokračuje tak dlouho, dokud se zdá, že má některé dítě ještě něco na mysli.

A nyní si společně přečteme knížku, kterou napsala „naše Kitty“.

AKTIVITA PŘI ČETBĚ

Pohodlně si sedneme do kruhu kolem knížky tak, aby každý viděl na ilustrace.

Čtení s předvídáním: na pokračování příběhu se ptáme zejména na místě, kde se seznámíme s nemocnou holčičkou:

- Co myslíte, bude se holčička smrti bát?
- Bude plakat?
- Jak je možné, že ji holčička vítá?

Všímáme si emocí i smrti samé: radosti ze společnosti a přátelství, smutku z osamění.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Na závěr si povídáme o tom, jaký dar je život, jak ho můžeme nejlépe naplnit. Téma se pravděpodobně opět stočí k smrti samotné, k představě o životě po smrti...

Při povídání o možnostech, které v životě máme, se můžeme opět vrátit k životu autorky. K tomu, že v ní nikdo nehledal nějaký talent, něco, v čem by byla dobrá, stále jen cvičila věci, ve kterých se ostatním stejně vyrovnat nemohla. Můžeme zmínit i to, jak bylo důležité, aby svůj talent objevila a studovala obor, který ji zajímal, a zmínit důležitost pracovitosti a sebedůvěry na této cestě.

Snažíme se, aby každé dítě mohlo říci, v čem ono samo bylo úspěšné.

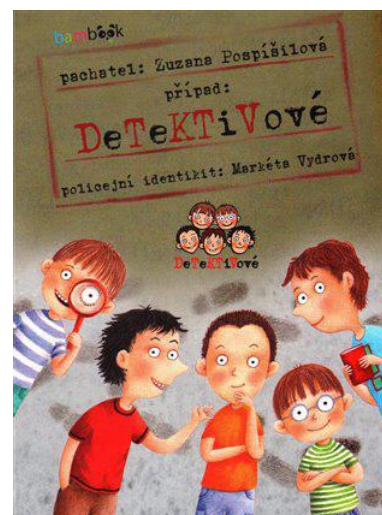
Reflexe čtenářské lekce

Lekce děti bavila, a to jak z pohledu „outsidera, který naplnění došel“, tak z hlediska tématu smrti. O nápady druhých se zajímaly – pomáhalo, že nebyly jen ve slovní rovině, ale že byly zapisovány nebo zakreslovány.

S knížkou mám dobré zkušenosti i z jiné pedagogické práce. Je dětmi výborně přijímána a náročné téma je, vzhledem ke zpracování, vnímáno velmi přirozeně. Většina dětí by od téže autorky ráda četla další knížku.

Detektivové

Zuzana Pospíšilová

AUTORKA LEKCE: Aneta Smetanová (učitelka I. st. ZŠ Campanus), manažerka školního čtenářského klubu ZŠ Campanus, Praha 11

Kniha *Detektivové* vypráví o pěti chlapcích, kteří se snaží vyřešit detektivní zápletku. Kniha zábavnou formou seznamuje děti s prací detektiva, sestavováním indetikitu (sic).

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Děti najdou v knize požadované informace, porozumí textu, o čemž svědčí i splněné úkoly. Děti poznají novou knihu, nechají se inspirovat k vlastní četbě. Děti s OMJ se seznámí s novými pojmy.

POMŮCKY

Kniha *Detektivové*, okopírovaný text, brýle, pero, baterka, rukavice, metr, štětec, lupa.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Představíme knihu. Ukážeme dětem text na první stránce, ve kterém jsou tučně vyznačená písmena. Když je děti dají dohromady, vyluští „Snad se vám i další detektivní příběh bude líbit“.

Jako naladění na další četbu si zahrajeme Kimovu hru. Použijeme pro ni předměty, které potřebují detektivové ke své práci (brýle, pero, baterka, pinzeta, rukavice, metr, štětec, lupa). Zeptáme se dětí, co si myslí, že by se mohlo v knize zkoumat.

AKTIVITA BĚHEM ČETBY

Společně čteme kapitolu *Hledání detektivní práce* (str. 9, 10, 11) a první stranu kapitoly *Podivné stěhování* (str. 12), první stránka končí větou: *Napsal na tři listy papíru stejný vzkaz*. Tento vzkaz budou mít děti napsaný na lístku na okně na chodbě. Utvoří si dvojice. Jeden z dvojice poběží na chodbu a bude se snažit zapamatovat si text, který uvádíme níže, druhý z dvojice ho zapíše. (Možná budeme mít pátrání, sraz co nejdřív jako obvykle! Tadeáš)

Pokračujeme četbou kapitoly *Rozjíždí se pátrání* (str. 15, 16, 17).

Když čteme str. 16, rozdáme dětem z knihy okopírované dvě postavy mužů, děti do nich dokreslí popis těchto postav podle toho, co se dočteme v knize.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Po četbě mluvíme s dětmi o tom, jak se příběh bude vyvíjet dál. Požádáme je, aby každé vymyslelo nějakou otázku, která ověřuje, jak pozorně ostatní četbu vnímali. Pokud se chtějí dozvědět závěr pátrání, knihu si mohou přečíst.

Navazující dílna čtení

Navážeme na předchozí čtenářskou lekci. Přečteme dětem ukázkou z knihy Detektivové, charakteristiku detektiva Dana: *„Je ze všech kluků nejstarší a největší, rád běhá, neustále je v pohybu a nedělá mu potíže okamžitě říci, co si myslí. Má malou sestřičku Gábinku. Chtěl by být policistou.“*

Vyzveme děti, aby si na konci dílny čtení vybraly nějakou postavu z knihy, kterou právě četly, a sestavily její indektit (slovo, které autorka používá v knize). Své charakteristiky pak děti navzájem sdílejí.

Zavádění podvojného deníku: *Kvak a Žbluňk jsou kamarádi*

AUTORKY LEKCE: Eliška Blahovcová (učitelka I. st. ZŠ Květnového vítězství, certifikovaná učitelka Kritického myšlení), Veronika Gaierová (učitelka I. st. ZŠ Květnového vítězství), obě zároveň manažerky školního čtenářského klubu ZŠ Květnového vítězství, Praha 11

Kvak a Žbluňk jsou kamarádi – audio na CD

Úsměvné vyprávění o zeleném žabákovi Kvakovi a hnědém ropušákovi Žbluňkovi si získalo oddané fanoušky po celém světě. Kvak a Žbluňk jsou velcí kamarádi a jeden bez druhého neudělají ani krok. I jejich přátelství však někdy zastíní mráček. Nikdy se ale na sebe nezlobí dlouho a hned se pouštějí do dalších společných dobrodružství. Poslechněte si, co se přihodilo, když se na jaře probudili ze zimního spánku, jak hledali ztracený knoflík, jak pěstovali květiny či jak statečně utíkali před draky a obry. Příhody a patálie nerozlučných přátel Kvaka a Žbluňka načetli Vojtěch Dyk a Jakub Prachař. Audiokniha je jako stvořená pro nejmenší posluchače, ale potěší každého, kdo miluje fantazii.

Audionahrávku je možné využít při zavádění podvojného deníku, resp. jako první seznámení s metodou. V lekci je použita také metoda poslední slovo patří mně. Obě metody jsou podrobně popsány v materiálech programu *Čtením a psaním ke kritickému myšlení* (RWCT).

Stručný popis metody podvojný deník

Metoda podvojného deníku umožňuje čtenářům písemně propojit text se svými zkušenostmi, zážitky, asociacemi a různými otázkami. Zápisky se provádějí v průběhu četby.

Volnou stránku rozdělíme svislou čarou nebo pouhým přeložením na dvě poloviny. Na levou stranu si vypisujeme slova, věty, ucelené myšlenky, pasáže, které nás zaujaly. Na pravou stranu k nim zapisujeme svůj komentář.

Stručný popis metody poslední slovo patří mně

Tato metoda je vhodná zejména pro rozmluvení dětí, k pozornému naslouchání ostatních, k vžití se do způsobu myšlení ostatních a k respektování pravidel diskuse. Metodu poslední slovo patří mně je možno použít k reflexi u podvojného deníku.

POPIS METODY

1. Žák přečte citát, který si vybral.
2. Ostatní odhadují, proč si jejich spolužák vybral právě tento citát a snaží se nalézt co nejpravděpodobnější důvod. Mluví přímo ke spolužákovi, který přečetl svůj citát. Ten na to nesmí nijak reagovat. Sám si určuje pořadí, komu z těch, co se hlásí, dá slovo.
3. Na závěr (když už se nikdo nehlásí s dalším nápadem) přečte žák ostatním svůj komentář – má tedy poslední slovo. Nikdo jiný už na něj nereaguje.

Popis čtenářské lekce

CÍLE LEKCE

Propojit text se svými vlastními vědomostmi, prožitky a asociacemi, připravit se tak na zavedení metody „podvojný deník“.

AKTIVITA PŘED POSLECHEM

Sedíme s dětmi v kroužku na koberci. V dnešní hodině navážeme na hovory o knize z minulého týdne. Krátce si připomeneme, co jsme četli a o čem to bylo. Ukážeme si i knihu *Kvak a Žbluňk jsou kamarádi*. Řekneme dětem, aby se soustředily na poslech a všímaly si, co by mohly mít společného s tím, co uslyší z CD.

Jako přípravu na zadání jsme hovořili o četbě jedné z klubových děvčat *Děti z Bullerbynu*. Zeptali jsme se na to, jestli se jí stalo něco podobného, co v knize dětem. Byla to vhodná otázka vzhledem k následující aktivitě.

AKTIVITA PŘI POSLECHU

Děti se uvelebí na příjemném místečku a zaposlouchají se do CD – *Kvak a Žbluňk jsou kamarádi*. Mají možnost mít otevřenou knihu a pozorovat při poslechu text. Pustíme dětem kapitolu *Ztracený knoflík* (5 min.). Po skončení modelujeme splněné zadání a metodu poslední slovo patří mně. Jedna z nás popíše, jaký úryvek ji zaujal, druhá se snaží odhadnout proč. I v této fázi se děti mohou zapojit a říkat své návrhy. Poslední slovo má nakonec ten, kdo úryvek vybral.

Dětem pustíme ještě jednu kapitolu z *Kvaka a Žbluňka*, a sice kapitolu s názvem *Koupání* (5 min.). Každý sám si vyzkouší najít si v poslechu alespoň jednu část, která v něm vyvolá nějaké asociace, zkušenosti, zážitek. Po skončení kapitoly děti vlastními slovy řeknou, co je zaujalo, ostatní hádají, proč je asi zaujala právě tato část. Nakonec každý okomentuje svůj výběr.

Reflexe čtenářské lekce

Některé děti se už aktivně zapojily u prvního poslechu a vymýšlely, proč jsme si s kolegyní vybraly právě tento úryvek. U druhého poslechu se zapojili všichni. Bylo na dětech vidět nadšení a i fantazie při vymýšlení, proč si ostatní vybrali právě tuto část poslechu.

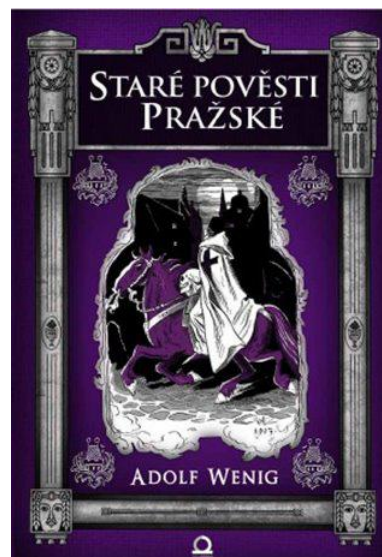
Navazující dílna čtení

Každý si vybere knihu, kterou chce číst v dílně. Vysvětlíme dětem metodu podvojný deník, a tím navážeme na předchozí práci. Ukážeme dětem, jak si mohou své úryvky zapisovat, pokud budou chtít. Děti si vezmou prázdný papír, který si přehnou napůl a pak ještě jednou napůl. Rozloží ho a vzniknou jim čtyři okénka. Do levého okénka napíší přesný úryvek z knihy a do pravého napíší svůj komentář, proč si vybraly právě tento.

Děti budou číst cca 20 minut.

Po čtení si sedneme do kruhu a řekneme si, co děti napsaly. Mohou si povídat i ve skupinách či dvojicích.

Znaky pověstí a pohádek s využitím knihy *Staré pražské pověsti* – Adolf Wenig

AUTORKA LEKCE: Barbora Nezvalová (učitelka II. stupně ZŠ Petra Strozziho), manažerka školního čtenářského klubu ZŠ Petra Strozziho, Praha 8

Staré pražské pověsti jsou sbírkou pověstí, které se váží k různým pražským čtvrtím. Spisovatel Adolf Wenig sesbíral pověsti a zázky, z nichž některé vycházejí ze skutečných událostí, jiné jsou zcela smyšlené. Pověsti jsou rozdělené do šesti oddílů: Ze Starého Města, Z Nového Města, Z Malé Strany, Z Hradčan, Z Josefova a Z Vyšehradu.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Definovat základní rys žánru pověsti, a to spjatost s reálným jádrem, ke kterému se pověst vždy váže. Porovnání typických rysů pohádek a pověstí a jejich rozdílnosti.

POMŮCKY

- papíry, čtvrtky, připravený arch pro lepení jednotlivých znaků
- pastelky, fixy, lepidla
- kartičky s připravenými názvy pražských čtvrtí
- papírky/kartičky s rysy pohádek a pověstí
- nakopírované šablony erbů
- kniha *Pražské pověsti*

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Na úvod neřekneme dětem, co bude dnešním tématem, ale samozřejmě případně ve skupinkách pomůžeme, pokud by některé skupinky byly bezradné nebo si nevěděly s něčím rady. Cílem je, aby na žánr pověsti podle jednotlivých znaků přišly samy. Máme připravenou čtvrtku formátu A3 (může být i menší) rozdělenou na dvě poloviny, navrchu jsou dva rámečky pro doplnění názvů žánrů, pod tyto rámečky budou děti do dvou sloupců lepit jednotlivé papírky s rysy typickými pro pohádky nebo pro pověsti. Každá skupinka dostane balíček papírků/kartiček, na kterých jsou rysy typické pro tyto dva žánry. Úkolem dětí je kartičky/papírky rozdělit na dvě skupiny a následně nalepit vedle sebe do dvou sloupců a dopsat do předpřipravených rámečků názvy – POVĚSTI – POHÁDKY.

AKTIVITA BĚHEM ČETBY

Předčítání – Pověst o založení Zbraslavi a Radotína a ukázání rysů na konkrétní pověsti.

Z knihy *Staré pražské pověsti* vybereme pověst, kterou dětem přečteme a jejich úkolem je zkusit po dočtení říci, které znaky typické pro pověst při četbě rozpoznaly. Které z těch, které lepily na čtvrtku, se v přečtené pověsti objevují? Zvolená pověst o založení Zbraslavi a Radotína nebyla příliš dlouhá, a byla vhodná, aby děti viděly/slyšely, že pověst může být i kratšího rozsahu, ale přesto u ní najdeme všechny typické rysy, které pověst má. Pověst může být zvolena libovolně, např. podle čtvrti, ve které děti bydlí/chodí do školy (případně může být i z jiného města). My jsme se zaměřili ryze na pověsti týkající se Prahy a pražských čtvrtí. Po dočtení pověsti si společně znovu shrneme znaky pověsti a ukážeme je na této konkrétní přečtené pověsti.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Psaní vlastní pověsti týkající se vylosované pražské čtvrti.

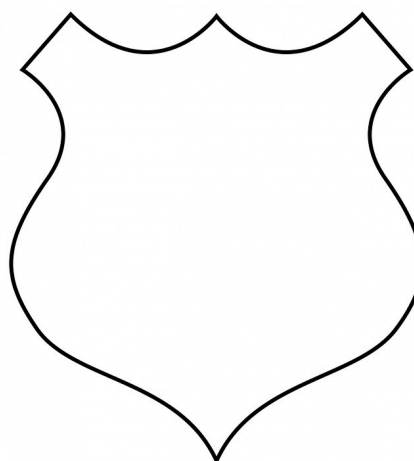
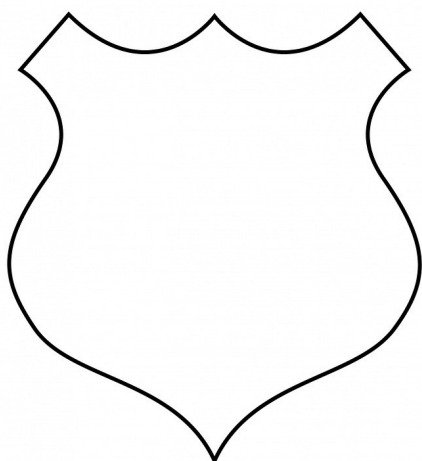
Z připravených kartiček si každý vylosuje jednu pražskou čtvrť a každý se pokusí napsat pověst o tom, proč se právě takto daná čtvrť jmenuje (Kobylisy, Střížkov, Prosek, Smíchov, Hrdlořezy, Hloubětín, Karlín apod). Pokud mají děti chuť, případně pokud zbývá dostatek času, mohou ještě namalovat ke své pověsti erb dané čtvrti.

V závěru klubu si v kroužku přečteme jednotlivé pověsti, které děti napsaly a znovu si na nich ukážeme typické rysy pověstí.

Přílohy: znaky na nastříhání, pražské čtvrti, erby

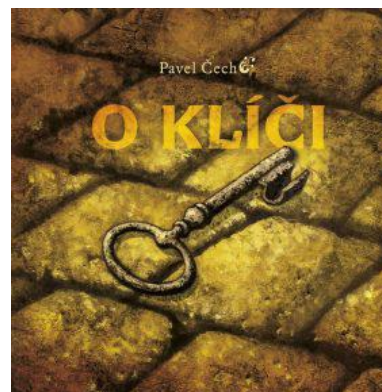
NAPŘ. O ČECHOVI, O KNĚŽNĚ LIBUŠI, O KROKOVI A JEHO DCERÁCH	ZAČÍNÁ TYPICKÝMI OBRATY JAKO „BYLO, NEBYLO“, „ZA DEVATERO HORAMI...“
„TVÁŘÍ SE“ JAKO NAPROSTO VĚROHODNÉ VYPRÁVĚNÍ	OBJEVUJÍ SE KOUZLA, KOUZELNÉ PŘEDMĚTY, KOUZELNÉ OSOBY
MÁ REÁLNÉ JÁDRO, NA KTERÉ SE NABALILY NĚKTERÉ NADPŘIROZENÉ SKUTEČNOSTI	VYSTUPUJÍ ZDE NADPŘIROZENÉ BYTOSTI (VODNÍK, ČERT, JEŽIBABA APOD.)
JEDEN Z NEJSTARŠÍCH VYPRÁVĚCÍCH ŽÁNŘŮ	DOBRO VŽDY ZVÍTĚZÍ NAD ZLEM
ODEHRÁVÁ SE V KONKRÉTNÍM/REÁLNÉM ČASE, NA REÁLNÉM MÍSTĚ	TYPICKÁ JSOU KOUZELNÁ ČÍSLA (TŘI DCERY, 12 MĚSÍČKŮ, TŘI ÚKOLY, SEDMERO KRKAVCŮ...)
TÝKÁ SE SKUTEČNÝCH OSOB (NAPŘ. KAREL IV.)	ČAS A PROSTOR NENÍ URČENÝ – NEVÍME, KDY A KDE SE ODEHRÁVÁ

KOBYLISY	HRDLOŘEZY	SMÍCHOV
KARLÍN	HLOUBĚTÍN	PROSEK
STODŮLKY	BUBNY	STŘÍŽKOV
ŘEPY	ĎÁBLICE	HÁJE
MODŘANY	ČERNÝ MOST	ŽIŽKOV
TROJA	VYSOČANY	ZÁBĚHLICE
PODBABA	JOSEFOV	KYJE
LETŇANY	BRANÍK	STRAŠNICE

O klíči

Pavel Čech

AUTORKALEKCE: Hana Světlíková (učitelka I. stupně ZŠ Campanus), manažerka školního čtenářského klubu ZŠ Campanus, Praha 11

Vyprávění o chlapci, který při cestě do školy našel na ulici klíč a začal si vymýšlet, od čeho může být. Kniha obsahuje celostránkové ilustrace a jen malé množství textu. Kniha vyšla ve dvou vydáních lišících se formátem. V čtenářském klubu jsme s ní pracovali proto, že jsme chtěli dětem jakožto začínajícím čtenářům dopřát zážitek, jaké to je, když přečtou celou knihu. Požadavek zkusit si přečíst celou knihu vzešel od dětí na jednom z předchozích klubových setkání. Zvláště pro děti s OMJ to bylo velmi povzbuzující.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Přečíst celou knihu v průběhu jedné lekce. Předvídat z obrázků i textu.

Seznámit děti s OMJ s novými pojmy, jako jsou *třináctá komnata*, *ponorka*, *zásuvka*, *(zlatý) prut*, *bambitka*.

POMŮCKY

Papíry, psací potřeby, pastelky, nůžky, tabule, křídly, případně namalovaný tvar klíče, velký starobylý klíč, dvě vydání knihy *O klíči*.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Na tabuli je připravena křížovka, kterou děti vyluští.

	K	O	P	A	N	Á
S	L	E	P	I	C	E
C	Í	L				
	Č	L	U	N		

1. Synonymum ke slovu fotbal.
2. Hospodářské zvíře, snáší vejce.
3. Opak slova start.
4. Synonymum ke slovu loďka.

Křížovku mohou děti luštit společně či samostatně. Může být připravena na tabuli nebo si ji mohou děti vytáhnout nakopírovanou z obálky. Do křížovky můžeme umístit slova, která souvisí s knihou nebo na ně děti narazily např. v minulé lekci.

Dětem můžeme ukázat starobylý klíč a následně se ptát:

- Proč lidé používají klíče?
- Máte u sebe nějaký klíč? Co vaše klíče mohou odemknout?
- Vlastníte nějaký klíč, který střeží tajemství?
- Našel někdo z vás klíč?
- Ztratili jste někdy klíče?
- Co může klíč symbolizovat? Co vás napadne, když se řekne klíč? (Vedeme k děti poznání, že klíč může znamenat tajemství, otevření nějakého problému apod.)

AKTIVITA BĚHEM ČETBY

Knihu čteme společně. Každý přečte jednu stránku (někdo čte z malé knihy, někdo z velké).

V průběhu čtení dětem klademe otázky v souvislosti s textem a jejich zkušeností – např.:

str. 3: Jaký předmět máte ve škole nejraději a proč?

str. 7: Od čeho by ještě mohl být nalezený klíč?

str. 13: Co může ukrývat zamčená truhla?

str. 18: Co znamená výraz perpetuum mobile?

AKTIVITA PO ČETBĚ

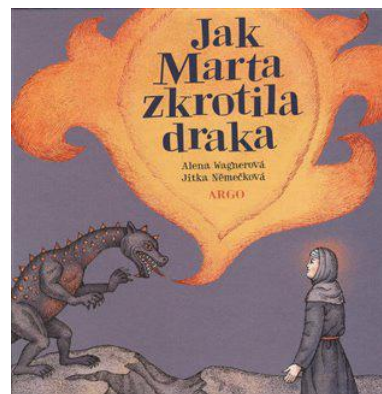
Ptáme se dětí na jejich dojmy z četby. Společně vytvoříme (nebo jim dáme vystřižený) klíč z papíru. Vyzveme je, aby si ho vybarvily a na druhou stranu napsaly, od čeho by chtěly, aby jejich klíč byl, co by měl umět otevřít. Zápisy dětí potom sdělíme, klíče můžeme rozvěsit po třídě.

Na závěr diskutujeme o tom, pro koho je vhodná velká kniha a pro koho malá.

Děti se zamýšlely nad velikostí písmen v knize. Nad místy, kde je vhodné číst malou a kde velkou knihu.

Jak Marta zkrotila draka

Alena Wagnerová

AUTORKA LEKCE: Jana Lejdarová (lektorka skupinových podpůrných aktivit v ZŠ Lyčkovo náměstí v Praze 8, vedoucí čtenářského klubu tamtéž), manažerka školních čtenářských klubů v ZŠ Petra Strozziho, Praha 8

Marta se svými sourozenci opustila Palestinu.

Přepluli Středozemní moře a nový domov našli v městečku Nerluc poblíž dnešní Marseille. Tamní kraj sužoval drak Tarasque, který požíral dobytek, koně i lidi, ničil pole a úrodu. Všechny pokusy jej přemoci skončily nezdarem.

Bezradní Nerlučané se obrátili na řeholnici Martu s prosbou o pomoc. Světice se na břehu Rhône posadila na kámen a začala zpívat. Tarasque vylezl na břeh a ulehl Martě k nohám. Poslouchal tak dlouho, až usnul. Marta drakovi navlékla kolem krku provaz, kterým měla přepásané roucho, a vydala se s ním do Nerlucu. Obyvatelé městečka užasli: žena přivedla obávaného draka na vodítku! Pak v nich ale zvítězila zlost a pomstychtivost a začali házet kamení. Jeden kámen Tarasqua zabil. Marta tak sice bez násilí přemohla draka, nepřemohla ale lidskou zlobu.

Když jsem knížku zakoupila, četla jsem ji několikrát. Je krásná. A v krátkém ilustrovaném textu se setkává hned několik motivů, které se pro práci s dětmi nabízejí:

1. Knižku je možné použít k jednoduché a srozumitelné prezentaci žánru legendy, popř. pověsti.
2. Násilí je přemoženo nenásilím, zde krásou a procítěností zpěvu dobré ženy.
3. Můžeme uvažovat nad stereotypem, že jen silný muž může ostatní ochránit před nebezpečím.
4. Můžeme číst příběh běženkyně, která byla pro svůj nový domov požehnáním.
5. Můžeme uvažovat o síle a nebezpečí davového jednání.

My jsme lekci zaměřili na motiv násilí přemoženého nenásilím a na prožitek chování jednotlivce v davu. Odkaz na legendu jsme zmínili okrajově, protože na ni jsme dělali lekci krátce předtím.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Seznámit čtenáře s krásnou starou legendou, která má přesah do dnešních dnů. Příběh co nejvíce umocnit citovým prožitkem, udělat ho osobním; k tomu použít dramatizaci částí příběhu pantomimou.

POMŮCKY

Knížka, kopie některých částí knihy, provaz, velký šátek nebo šátky, dřevěné kužely z dětské stavebnice jako dračí bodliny nebo jiné drobné předměty, koule ze zmuchlaného papíru.

PŘÍPRAVNÉ AKTIVITY

Na mapě Evropy najdeme Středozevní moře, Izrael a Francii, protože v našem dnešním vyprávění přeplujeme právě z Izraele do Francie, přes Středozevní moře, které bude naštěstí poměrně přílivové a plavbu zvládneme i na malé rybářské bárce.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Objasníme si význam některých slov za použití dostatečně velkých obrázků:

Palestina, vlast, toužebně, pevnina, obzor, pustý, olivovník, klášter, mnich, jeptiška, abatyše, svatá, vyslyšela. Vyjasníme si, co je dramatizace a co je pantomima.

AKTIVITA PŘI ČETBĚ

Posadíme se v kruhu kolem knihy. Název na přebalu přelepíme, abychom děj neprozradili předem.

Děti z ilustrace na přebalu odhadují: Kdo budou hlavní postavy příběhu?

Bude postava na obrázku princezna? Proč ne? (Má prosté oblečení, někdo může poznat svatozář.)

Vybraným dětem rozdáme kopie prvních čtyř dvojstran, aby si přečetly krátký text a zapřemýšlely, jak by se dal znázornit pantomimou. Ostatní ujistíme, že i oni budou mít v příběhu svou roli.

Předčítáme, pomalu a výrazně. Posunkem vyzýváme dítě nebo dvojici, která má příslušnou dvojstranu, aby předčítaný text současně s příslušným textem pantomimicky znázornila.

Moře, kam oko dohlédne, jen moře.

Na jeho vlnách se houpe malá loďka a v ní tři lidé – dvě ženy a jeden muž.

Pantomima: moře, vlny, houpání loďky, postava ženy a postava muže.

Jsou to sourozenci, Lazar, Marie a Marta, první křesťané. Vyhnali je z Palestiny.

Ztratili vlast a hledají nový domov. Už tři týdny jsou na cestě. Toužebně vyhlížejí pevninu.

Jednoho rána se na obzoru objeví hnědý proužek.

„Země, země, konečně země!“ raduje se Lazar.

Pantomima: vyhnání, hledání, tři týdny na cestě, vyhlížení, pohled na obzor, radost.

Laskavá vlna zvedne loďku a vysadí ji na pustý břeh. Není tam nic než dva holé kopce. Jestli tu najdou nový domov?

Pantomima: nadzdvížení loďky a vyvržení na břeh, dva holé kopce, domov.

Našli jej. Za pár let zdobí úbočí jednoho z kopců olivový háj, který vysadili. Lazar a Marie. Na druhém kopci stojí klášter. Jeho abatyší je Marta.

V kraji se pro své dobré skutky těší velké úctě. Lidé ji považují za svatou.

Pantomima: zasazování a růst stromů, klášter, abatyše.

Další čtyři dvojstrany jen předčítáme, děti sledují obrázky. U poslední z těchto stran předvídají po větě:

Pak už se nikdo s Tarasquem bojovat neodvážil. A on dál řádl a sužoval celý kraj. Co teď?

Předčítáme dál a dále předvídáme hned po další větě: *Tehdy se zoufalí obyvatelé městečka obrátili s prosbou o pomoc na svatou Martu. A ta je vyslyšela. Ptáme se dětí, co myslíte, že Marta udělá?*

Necháme prostor pro co nejvíce nápadů.

„Tam se usadila na kámen a začala zpívat.“ Po této větě vybereme „Martu“ a draka (draka volíme s uvážením). Martě dáme velký šátek a šňůru kolem pasu.

Není nutné číst text písně, vybrané dítě si může zpívat podle svého.

Když se drak složí Martě k nohám, poklademe ho bodlinami.

Pošeptáme mu, aby se při dalším čtení chvěl: *„... bodliny začaly... opadávat jako listí na podzim...“*

S další stránkou Marta ováže draka šňůrou (ne kolem krku, kolem hrudníku). Ostatní děti dostanou pokyn, aby šly na jednu stranu místnosti, kde budou znázorňovat Nerlučany. *„Zabte, zabte ho!“ začali křičet a házet po drakovi kameny.* Po přečtení této věty beze slov nabídneme „Nerlučanům“ papírové koule (třeba v košíku). Chvilí necháme aktivitu volný průběh.

Potom vyzveme děti ke zklidnění a vybídneme je, aby si, kromě Marty a draka, sedly do kruhu. Ti zůstanou tak, jak jsou. S další stránkou Marta odchází.

Potom se Marta a drak posadí k ostatním. Dočteme poslední stránku.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Reflektujeme, co se stalo. Ptáme se dětí:

- Proč házely postavy v příběhu koule?
- Mohli obyvatelé městečka drakovy síly nějak využít?
- Co jiného mohli udělat?
- Byl mezi dětmi někdo, kdo na draka koule neházel? Proč?

Poznámky

Lekce se může zařadit i cíleně, pokud je potřeba ve skupině pracovat s projevy nesnášenlivosti.

Stereotypy je možné narušovat i volbou obrázků: jeptiška může být černoška, mnich může být buddhista. Je dobré nechat na lekci dostatečné množství času.

Jidáše – čteme a pečeme

AUTORKA LEKCE: Nina Rutová (lektorka Kritického myšlení a mediální výchovy), metodička školních čtenářských klubů

Čtenářská lekce proběhla v ZŠ Květnového vítězství, kde jsem se s kolegyněmi dohodla, že povedu čtenářský klub v úterý před Škaredou středou. Eliška s Veronikou, klubové vedoucí, mne požádaly, abych propojila čtení s vařením. Vaření dle receptu vyžaduje vysokou míru dovednosti číst s porozuměním. Na výsledném produktu (kulinářské pochoutce) se nepozorné čtení i neporozumění většinou dobře pozná. Nabízelo se uvařit něco dle receptu a při jeho četbě použít některou z metod kritického myšlení, která se soustřeďuje na vyjasňování.

Hledala jsem recepty z jarních bylin – z pampelišek i kopřiv, jednoduché jarní jednohubky a kdovíco ještě nesložitěho na vaření. Nakonec jsem se promyslela k tomu, co se vlastně nabízelo od začátku ze všeho nejvíce, k Velikonocům. Štěstí a Google mi přály – našla jsem jednoduchý recept na rychlé jidáše z listového těsta, a to rozhodlo nejen o pečení tradičního pokrmu, ale také o četbě velikonočního příběhu.

Do klubu v Květnáku chodí děti ze 2.–3. třídy a když jsem si v různých zdrojích stále dokola četla pašijové příběhy a hledala, jak velikonoční příběh přiblížit malým (a povětšinou ateisticky vychovávaným) dětem z různých kultur, nic jednoduchého jsem nenacházela. Košatý děj s mnohými „odbočkami“ bude pro děti, které se už nemohou dočkat odchodu ze školní knihovny do školní kuchyně, příliš náročný, je tu riziko mnoha otázek a mnoha nedorozumění a máme jen 90 minut. Vybrala jsem tedy z pašijí jen linii jedné postavy – Jidáše.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Prokázat porozumění textu splněním úkolu.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Na úvod jsem se dětí zeptala, zda mají nějaké sváteční dny spjaté s určitým jídlem, které se při slavnostní příležitosti opakuje. Děti začaly od sebe – od svých vlastních narozeninových oslav a dortů, pak přešly k vánoční rybě nebo řízku, od Vánoc jsme se dostali k Velikonocům a k velikonočním beránkům. Postavu Jidáše nikdo neznal nebo si v tu chvíli nevzpomněl. Stručně jsem tedy převyprávěla Jidášův příběh: zradu Ježíše za peníze – polibek v Getsemanské zahradě – Jidášovu lítost, špatné svědomí a provaz, na kterém se oběsil. Vysvětlila jsem tedy dětem, že proto také v některých domácnostech pečeme o velikonočním týdnem nejen beránka, ale také pečivo – jidáše.

Ukázala jsem dětem nejprve barevný obrázek a zeptala jsem se, z čeho tento pamlsek asi bude, zda bude slaný nebo sladký (předvídání z obrázku).

AKTIVITA PŘI ČETBĚ

Pak si děti přečetly recept. Zeptala jsem se, zda si na základě receptu udělaly nějakou představu (vizualizace), zda vědí, jak budou postupovat (logická posloupnost). Děti pokyvovaly, ale když jsme se zeptali, zda vědí, co znamená „svinout těsto do rolády“, děti tápaly (vyjasňování). Seděli jsme v kruhu, jeden chlapec začal předvádět, jak bude rolovat plát listového těsta. Vznikl však problém s tvarem. „Těsto se přece nevyválí do kruhu,“ namítla jedna dívka. Naštěstí byl pod kruhovým kobercem ještě jeden – obdélníkový, tak jsme si rychle vysvětlili, že nejen tvar koberce, ale i tvar vyváleného těsta může být různý. Také jsme si ukazovali, kolik je 3 mm a 2 cm. Děti ještě míry ve škole neprobíraly, tak jen tipovaly, dokud jsme vzdálenost mezi jejich prstíky neschválily. Děti si rády vyválení těsta, posypání, svinutí i nakrájení vyzkoušely „nanečisto“.

Do kuchyně odcházely již s představou, co je čeká a s recepty v ruce (ty si přibalily samy od sebe). Tři trojice dětí se postavily k dlouhé kuchyňské lince, dostaly těsto, válečky, misky s posypkou, později také rozšlehané vejce na potření a pustily se do práce. Kuchyň nemá nejlepší akustiku, a tak v ní okamžitě nastal nepříjemný hluk. Zazvonila jsem na porcelánový šálek lžičkou, a když se děti uklidnily, vyhlásila jsem hru: „Od této chvíle se můžete domlouvat už jen mimicky.“ Všechny děti (a já taky) se snažily zadání dodržet a hlasité dohadování se proměnilo v tichou a vnímavou spolupráci.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Když jsme daly do trouby krásné jidášky, přišel čas pracovat s textem o Jidášovi formou blackout poetry.

Ukázala jsem dětem text (*Pohádka o Červené karkulce*), kde byly některé pasáže začerněny. Řekla jsem dětem, jak tato stránka vznikla. Zadání pro děti pak znělo:

Vezmi do ruky černý fix a začerni veškerá slova a věty, které se ti nelíbí nebo tě nijak neoslovují. Ta, která ti připadají ve velikonočním příběhu o Jidášovi důležitá nebo zajímavá, ponechej nezačerněná. Pak prohlédni, jak stránka vypadá. Je hotová? Líbí se ti? Nebo tě inspiruje k dalšímu dotvoření? Neboj se ji rozvinout, dokreslit nebo dopsat.

Na textech o Jidášovi děti pracovaly s podobným zaujetím a soustředěně, jako tomu bylo při pečení (výběr důležitého).

Škaredá středa Černá Jidáš ten den na Ježíše žaloval.

Zelený čtvrtek večere Ježíš
označil Jidáše za zrádce.
dřevěné řehačky a klapačky
říkanky o Jidášovi „jidáše“, pečivo mělo podobu krouceného provazu, na kterém se Jidáš oběsil.

Velký pátek den hlubokého smutku

Chodilo se s velkým hlukem po vesnici, děti s řehačkami honily Jidáše.

V elektronické podobě výsledek zdaleka není tak působivý, podívejte se např. sem: <https://cz.pinterest.com/explore/blackout-poetry/>

Když jsme si začali pochutnávat na hotovém křehkém pečivu, děti již věděly, kdo byl Jidáš a proč mají jidášci právě tento zkroucený tvar.

Zvládli jsme vše společnými silami za 90 minut, lepší by bylo mít k dispozici 120–150 minut – zbyl by ještě čas na neformální povídání o velikonočních svátcích.

Pro starší děti doporučuji vyzkoušet metodu blackout poetry na textech z knihy Renáty Fučíkové *Obrazy z Nového zákona*.

Rychlé jidáše

POTŘEBUJEME

- balíček listového těsta
- 1 lžíce mleté skořice
- 4 lžíce pískového cukru
- 1 balíček vanilkového cukru
- 5 dkg rozinek
- rozšlehané vejce
- med na potřeni

JAK NA TO

Těsto rozválíme na plát o síle asi 3 mm.

Plát stejnoměrně posypeme skořicí smíchanou s cukrem a rozinkami.

Těsto svineme do rolády, nakrájíme na kolečka široká asi 2 cm.

Přeneseme na plech (může být pokrytý alobalem nebo pečicím papírem) a potřeme rozšlehaným vejcem.

Vložíme do hodně vyhřáté trouby a upečeme dozlatova. Ještě horké jidáše potřeme zahřátým medem.

Velikonoční týden

Šedivé úterý: V tento den hospodyně uklízely a vymetaly pavučiny.

Škaredá středa (Sazometná či Černá): Jidáš ten den na Ježíše žaloval. Sazometná – vymetávaly se saze z komína. V tento den se nemá podle lidové pověry nikdo škaredit, protože by mu to mohlo vydržet každou středu v roce.

Zelený čtvrtek: Na Zelený čtvrtek se připomíná Poslední večeře Páně, při níž se Ježíš loučil s apoštoly a označil Jidáše za zrádce. Na Zelený čtvrtek utichaly kostelní zvony. Místo nich se však ozývaly ve vsích dřevěné řehtačky a klapačky, chlapani a dívky se scházeli v odpoledních hodinách a říkali říkanky o Jidášovi. V tento den se pekly „jidáše“, pečivo, které mělo podobu krouceného provazu, na kterém se Jidáš oběsil. Kdo pojedl „jidáše“, byl celý rok chráněn před hadím uštknutím, včelím bodnutím a lidskou zradou. Hospodyně šly do kostela pro svěcenou vodu a vykropily celý dům. Voda měla zahnat všechny zloduchy a nepřejícné duše hodně daleko od domu a z domu odešli všichni nezvaní hosté, hmyz a myši.

Velký pátek: Toto byl den hlubokého smutku a dodržoval se přísný půst – na památku ukřižovaného Ježíše Krista. Také výzdoba kostelů byla tento den chudá a písně se zpívaly bez doprovodu varhan. Někde i na Velký pátek nahrazovaly řehtačky hlas zvonů a oznamovaly poledne a ranní i večerní klekání. Chodilo se s velkým hlukem po vesnici, děti s řehtačkami honily Jidáše. Nemělo se pracovat na polích (hýbat se zemí), nemělo se prát prádlo. Přesto symbolem Velkého pátku byla voda – tou se lidé omývali pro zdraví, vykrápěl se chlév a omývala zvířata. Také se tento den děly zázraky – zem se otevírala, aby ukázala své poklady.

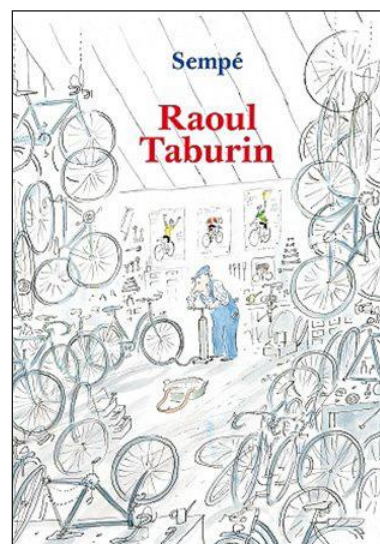
Bílá sobota: Ještě před východem slunce se muselo uklidit, vybít stavení, vymetalo se novým koštětem. Pekly se mazance, beránci a také chléb. Vše se chystalo na Boží hod velikonoční. Chlapci pletli pomlázky z vrbových proutků, vázali se březové větvičky a zdobila se vajíčka.

Boží hod velikonoční: Ze soboty na neděli došlo ke zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Noc byla označována za „velkou“ – a odtud název Velikonoce. V neděli se také začala jíst tradiční velikonoční jídla – vejce, mazanec, beránek, víno a chleba – vždy od ranní mše posvěcená.

Velikonoční pondělí: Tomuto dni se také říkalo Červené pondělí. Brzy ráno vycházeli chlapani – koledníci s pomlážkami šlehat děvčata, aby z nich vyhnali nemoci a lenost. Dostávali od děvčat malovaná vajíčka a cukroví. Proutí, ze kterého se pomlázky pletly, byla přisuzována životodárná síla. Kdo dostal pomlážkou, ten omládl.

Raoul Taburin

Sempé

AUTORKA LEKCE: Magdalena Rutová (výtvarnice a ilustrátorka), expertka pro práci s ilustrací ve školních čtenářských klubech

Text knihy je právě tak dlouhý, že ho i s průběžnými aktivitami v klidu lze přečíst celý.

Dnes již legendární autorská knížka jedné z nejvýznamnějších postav francouzské ilustrace, humoristy a kreslíře Jeana-Jacquea Sempého, vypráví dojemný příběh o přátelství, důvěře, ješitnosti a Sempého velké celoživotní lásce: cyklistice. Raoul Taburin, hrdina stejnojmenné knihy, geniální opravář kol a oblíbený vtipálek, jenž kolu rozumí tělem i duší, má jedno skutečně překvapivé tajemství. A říct pravdu je někdy setsakramentsky těžké, ale mlčet může znamenat i nečekané nebezpečí... Nadčasový komiksový příběh nejen pro milovníky cyklistiky!

Téma „tajemství“ může pomoci dětem uvědomit si, jaké je právě to jejich tajemství, třeba i takové, které je může ohrožovat. Z hlediska čtenářských dovedností kniha nabízí řadu příležitostí k předvídání na základě vodítek z textu a ilustrací. Jak ukazuje dále popsaná lekce, je možné skrze společné čtení vést děti k osvojování si řady čtenářských strategií.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Žáci předvídají, o čem kniha bude, i to, jak se bude vyvíjet další děj. Využívají při tom ilustrace a vodítka z textu. Používají řadu čtenářských strategií, nejvíce propojování čteného s vlastním životem, vyjasňování neznámých slov (i situací) a používají prvky dramatizace k hlubšímu porozumění textu.

Žáci se zamýšlejí nad tím, jaká mají svá vlastní tajemství a proč je nechtějí prozradit.

POMŮCKY

Tužky, papíry, kniha, pro všechny nakopírovaný obrázek ze str. 59.

V ideálním případě máme předem připravené obrázky z knihy k promítání přes projektor. Text čteme společně nahlas v kroužku.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Prohlédneme si obálku knihy a zeptáme se dětí, co všechno můžeme z obálky vyčíst.

Ptáme se na následující otázky:

- Kdo myslíte, že je Raoul Taburin?
- Odkud asi pochází?
- Bude příběh podle skutečné události?
- Čím se Raoul Taburin živí?
- Jak na nás kreslený pán na obrázku působí?
- Jaké bude mít vlastnosti?
- Jak se nám líbí styl kresby?
- Kdo rád jezdí na kole?
- Je těžké nakreslit kolo?

Následně vyzveme děti, aby z paměti nakreslily kolo (zaručeně to povede k zábavným výsledkům, kresba kola dělá často problém i profesionálním ilustrátorům).

AKTIVITA PŘI ČETBĚ

Kromě textu pod obrázky jsou občas přímo v ilustracích krátké komiksové bubliny. Kdykoli během čtení (např. hned na stránkách 10–12) si je můžeme ve dvojicích zkusit zahrát jako minidivadelní scénky. Děti si tak mohou vyzkoušet, s jakou intonací kreslené postavy mluví a jak se podle toho na obrázku tváří.

Další průběžné úkoly:

STR. 13: Raoul Taburin byl tak dobrý opravář kol, že se v městečku místo slova *kolo* začalo používat *taburin*. Co byste chtěli, aby se jmenovalo po vás?

STR. 21: Čtení před a po prozrazení Taburinova tajemství – co ho může tížit? Jaké by mohl mít tajemství? Proč o tom nechce nikomu říct? Proč je pro nás někdy tak těžké se svěřit ostatním?

STR. 31: „Věk, kdy si kluci dávají do kapsy u košile hřebínek a začnou nosit pumpky“ – co je tím myšleno? Dávají si dnes dospívající kluci a holky do kapsy hřebínek? Nebo spíše první mobil?

STR. 41: Co chce Taburin slečně Josyane říct? Jaké má od schůzky očekávání Josyane? Proč si Josyane myslí, že si z ní Raoul utahuje?

STR. 57: Co by měl Taburin v těžké situaci udělat? Jak byste se zachovali vy? Čeho se obává?

Zkuste do bubliny napsat, co by měl Taburin na fotografovou nabídku odpovědět a pak si „přehrát“ rozhovor ve dvojici.

STR. 59: Dokreslete do připravené „fotky“ Taburina. Zvládnete to?

STR. 62: Co jsme se zatím o Taburinových vlastnostech dozvěděli? Je takový, jak jsme si ho představovali na začátku? Zkuste vymyslet pět přídavných jmen, která ho nejlépe vystihnou.

STR. 81: Co by před Taburinem mohl tajit fotograf?

STR. 93: Proč je Taburin pořád ve špatné náladě?

AKTIVITA PO ČETBĚ

Po četbě se zeptáme dětí:

- Jaké pocity měl Raoul Taburin po prozrazení svého tajemství?
- Jak byste příběh knihy shrnuli jednou větou na plakát?
- Jakou postavu jste si nejvíce oblíbili?

Každý si najde v místnosti místo, kde ho nikdo nebude rušit a vzpomene si na svoje největší, nejtíživější tajemství. Může si ho napsat na kousek papíru, který ale nikomu neukazuje.

K tichému zamyšlení: Proč se o tom nesmí nikdo dozvědět? Poradili byste sami sobě stejně, jako jsme společně během čtení radili Taburinovi?

Poznámky speciálního pedagoga Zbyňka Němce

KOMENTÁŘE K VYUŽITÍ LEKCE U ŽÁKŮ S OMJ (ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM)

Silné stránky textu:

- Velké množství ilustrací, které pomáhají pochopit dějovou linii.
- Univerzální témata (cyklistika, fotografování, vztahy...) srozumitelná i pro žáky z odlišných kultur.

Slabé stránky textu:

- Pracuje s velmi bohatou slovní zásobou, řada odbornějších termínů nebude na I. stupni ZŠ srozumitelná ani českým žákům („*Raoul... si uměl poradit s každou přehazovačkou, klipsnou, kuličkovým ložiskem, ozubeným kolečkem, duší, pláštěm...*“).

Příležitosti v práci s textem:

- Rozvoj slovní zásoby pomocí pojmenovávání předmětů na rozsáhlých ilustracích.
- Zapojení do společného čtení pomocí čtení některého z krátkých textů v bublinách.
- Dramatizace jednotlivých scének z děje nebo ilustrací.

KOMENTÁŘE K VYUŽITÍ LEKCE U ŽÁKŮ SE SVP (SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI)

Silné stránky textu:

- Pro slabší čtenáře (dyslektiky, děti s nižším intelektovým potenciálem nebo poruchou řeči) může být text vhodný na společné čtení a střídání čtenářů – řada stránek obsahuje jen krátký text, který zvládnou přečíst.
- Děti s poruchami pozornosti mohou po delší dobu upoutat ilustrace, které se při společném čtení mění v poměrně rychlém sledu.
- Má potenciál pozitivního psychologického efektu ve sdělení, že i ti nejobdivovanější z nás možná něco obyčejného neumí a není důvod, proč se za to stydět.

Slabé stránky textu:

- Některé žáky s dyslexií (s tzv. levohemisférovou dyslexií, tj. ty, co čtou relativně rychle, ale často chybují a domýšlejí si slova) mohou při samostatném čtení rozptylovat nápadné ilustrace.
- Pro žáky s dyslexií může být hůře čitelný text v bublinách.
- Pro mladší žáky a děti s nižším intelektovým potenciálem může být text složitý z hlediska obsahu i slovní zásoby.

Příležitosti v práci s textem:

- Zapojení slabších čtenářů prostřednictvím popisu ilustrací, příp. dramatizací výjevů na obrázcích.
- Diskuse na téma silných a slabých stránek člověka (v čem je kdo dobrý a co komu naopak najde) s cílem ukázat, že každý člověk má své.

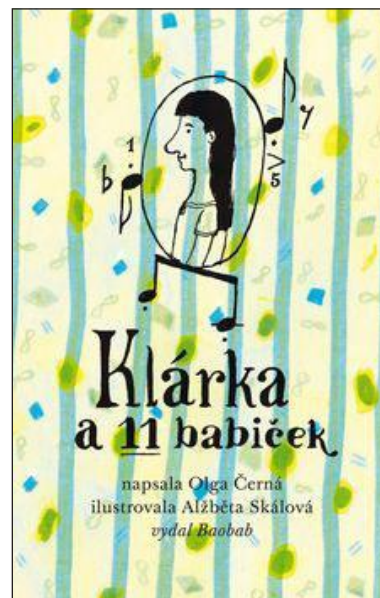
Klárka a 11 babiček

Olga Černá

AUTORKA LEKCE: Táňa Allen Janatová, manažerka školních čtenářských klubů ZŠ Campanus, Praha 11

Knihu jsme četli v klubu na pokračování. Lekce navazuje na předchozí četbu, ale může být použita i samostatně, pokud představíme dětem předchozí děj.

Klárka se ocitla v obtížné životní situaci. Žije jen s dědečkem, který pracuje jako kominík. Jednoho dne dědeček spadne ze střechy a musí být v nemocnici. Klárka zůstane sama. Proto postupně putuje po domácnostech 11 babiček a každá z nich má svou představu, jak by měla být malá holčička vychovávána. Kniha je psaná formou dopisů, které si Klárka s dědečkem píše. Pokud chcete lekci použít, je dobré, abyste si knihu nejprve přečetli. Pravděpodobně se vám bude líbit.

Popis čtenářské lekce

CÍL LEKCE

Tematickým cílem lekce je rozvíjet v dětech empatii. Při předčítání a hovoru o četbě se děti snaží definovat problém, který postava řeší, následně na to navážou při dílně čtení, při níž využijí formu, kterou je kniha psaná – dopis.

Děti s OMJ se seznámí s novými pojmy a napíšou krátký text, v němž nebudou hodnoceny chyby, ale obsah.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Zopakujeme si, co se Klárce stalo v předchozích kapitolách. Jaké problémy musí Klárka řešit?

AKTIVITA BĚHEM ČETBY

Čteme další kapitolu z rozečtené knihy. Ukazujeme si obrázky. Děti poslouchají, jaké peripetie potkávají Klárku a zamýšlejí se nad tím, co by jí v její situaci pomohlo. Snaží se zformulovat, co je Klárčiným problémem.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Zamýšlíme se nad možným řešením problému. Děti namalují obrázek toho, co by Klárce přály, jak by jí přály, aby byla situace vyřešena.

Navazující dílna čtení

Vyzveme děti, aby při samostatném tichém čtení zkusily najít problém, který hlavní postava řeší (ačkoliv to zní málo pravděpodobně, většinou každá z postav nějakou situaci řeší). Po čtení se o situacích bavíme. Vyzveme děti, aby postavě napsaly dopis z pozice jejího přítele – jaké řešení situace by postavě přály.

Obrazy světa

Tereza Říčanová

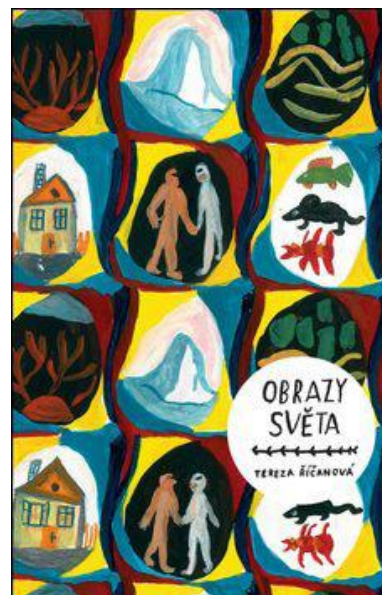
AUTORKA LEKCE: Lucie Vrtalová (knihovnice Obecní knihovny Chocerady, výtvarnice), manažerka školního čtenářského klubu ZŠ Campanus, Praha 11

Autorská kniha Terezy Říčanové je spíše než knihou sbírkou 14 výtvarně pojatých map s „obrazy světa“. Každá mapa má svoje hlavní téma, např. vesmír, moře nebo lidé. K mapám náleží legenda, která vysvětluje, co je na nich vyobrazeno.

Tereza Říčanová říká o knize:

„Děti se naučí hledat a orientovat v mapách a také nějaké pravdy a zajímavosti, ale i legendy, vtipy, omyly a nesmysly o světě. Výsledkem by měla být zábava, vizuální potěšení a podpora zdravého úsudku.“

Na zvláštní knihu Terezy Říčanové jsem narazila při jednom z prvních klubových setkání, kdy jsme společně s dětmi objevovaly nové knižní přírůstky. Její předchozí knihy mám moc ráda, jsou výrazně expresivně ilustrované a syrově poetické. Knihu jsem vzala do ruky, protože mě zaujal její formát a lákalo mě zjistit, co skrývá. Děti si podobně intuitivně vybíraly z ostatních knih a pak jsme si vzájemně vybrané knížky představovali. *Obrazy světa* takto letmo představené vzbudily u dětí, u mě i u kolegyně Hanky zájem, proto jsme se rozhodli jim věnovat některou z následujících lekcí. Nakonec to byly lekce dvě. V úvodní lekci jsme si knihu představovali a učili se s ní pracovat, v té následující jsme se již nechali inspirovat k úvahám o jednotlivých *Obrazech* a nakonec i samotný jeden *Obraz světa* společně vytvořili. Zde jsem obě lekce pro zjednodušení shrnula.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Představit neobvyklé autorské knihy. Naučit se hledat informace v obraze – mapě. Pokusit se číst příběhy z obrázků, najít a zjistit, která část příběhu čtenáře zajímá, dotýká se ho. V závěru lekce děti vymyslí a vytvoří vlastní „obraz“.

POMŮCKY

Knihy, tužky, pastelky, nůžky, papíry a lepidlo, vlastní prázdná mapa s předkreslenou sítí souřadnic.

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Na úvod lekce si zahrajeme oblíbenou hru lodě (všichni proti paní učitelce). Hráli jsme proto, abychom si ujasnili a připomenuli pravidla hledání podle souřadnic. Potom jsme si společně ukázali,

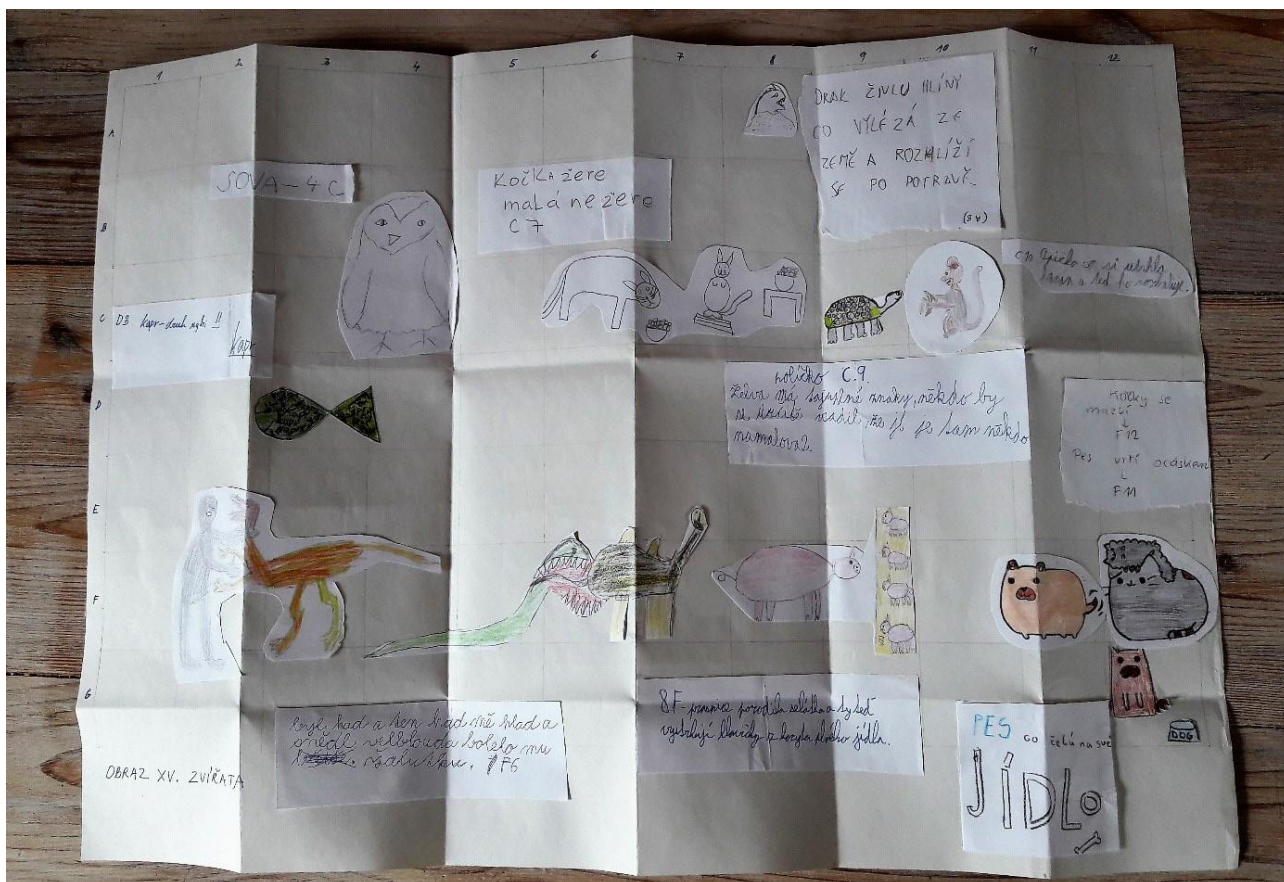
jak vypadá a z čeho se skládá kniha Terezy Říčanové *Obrazy světa*, dětem jsme přečetli úvodní povídku autorky o tom, jak knihu po několik let vytvářela.

AKTIVITA PŘI ČETBĚ

Děti hledaly v *Obrazech světa* podle souřadnic (Co je na B5? A také obráceně – Líbí se mi tenhle anděl. Kde se nachází, na jakých souřadnicích?). Obrazů je víc, představili jsme si tedy jen některé z nich, na ostatní se děti snažily přijít samy. Na tabuli jsme postupně dopisovali jednotlivá témata, až se nám podařilo dát dohromady všech 14 (vesmír, vzduch, moře, podzemí, hory, les, město, dům, lidé...). Zeptali jsme se dětí, ve kterém z obrazů by se chtěly ocitnout a proč.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Nakonec jsme společně vymýšleli, jaký Obraz světa by ještě v knize mohl být, které téma dětem chybí. Svých obrazů děti vymyslely 10, např. rodina, škola, móda, technika. Hlasováním si mezi nimi vybraly obraz zvířata, tomu se pak věnovaly při vlastní tvorbě. Každé dítě nakreslilo libovolné zvíře, vystříhlo je a nalepilo na prázdnou mapu. Ke zvířeti na zvláštní papírek připsalo políčko, na kterém se zvíře nalézá a popis obrázku. Na závěr děti hádaly, kdo jaké zvíře nakreslil (v tu chvíli byly popisky schované). Důležité bylo říct dětem, aby zvíře zachytily pokud možno v nějaké situaci, nikoli staticky. To se zúročilo při vymýšlení popisku.

Navazující dílna čtení

V dílně čtení (tj. při samostatném tichém čtení) děti dostaly za úkol hledat ve vlastní knize slovo nebo slovní spojení, které by se „hodilo“ do jejich obrazu – mohlo by se použít v souvislosti s obrazem zvířata. Zapsaná slova jsme shromáždili a přečetli. Úkol vyžadoval u některých dětí individuální vysvětlování, ale nakonec slova našli téměř všichni, např. *zasyčel*, *hrdý*, *do hlubin* nebo *poslechnout svůj instinkt*. Zadání je třeba opravdu dobře vysvětlit, nejlépe si předem ukázat pár příkladů.

Reflexe pro skončení čtenářské lekce

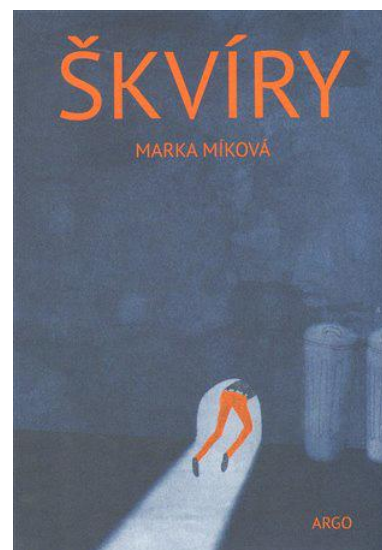
Každé z dětí by chtělo být v jiném z obrazů. Pouze v obraze s pohádkovými bytostmi a v moři „se sešlo“ více dětí, ale skoro každé pro to mělo jiné důvody. Děti se tedy „neopičily“, to bylo příjemné překvapení. Možnost zvolit si vlastní obraz si vyloženě užily.

Při vytváření vlastního obrazu se některé děti spokojily s jednoduchým vyjádřením, ale většina se snažila vlastní obrázek popsat podrobněji, tak, jak je to v knize. K obrázku tak někde vznikly pěkné minipříběhy.

Knihy *Obrazy světa* a lekce jí věnované děti v klubu bavily, bylo na nich vidět zaujetí. Menší i větší děti se zapojovaly do debaty téměř ve stejné míře. Na konci měly opravdu radost, že se jim podařilo vytvořit vlastní obraz. Některé děti si pak během následujících setkání knihu půjčily domů.

Škvíry

Marka Míková

AUTORKA LEKCE: Lucie Vrtalová (knihovnice Obecní knihovny Chocerady, výtvarnice), manažerka školního čtenářského klubu ZŠ Campanus, Praha 11

Kniha Marky Míkové *Škvíry* mě zaujala na první pohled svou až magickou obálkou a také poněkud zvláštním názvem. Vypráví příběh osamělé holčičky, která se pomocí škvír ve zdech ocitá v jiném čase i prostoru. Příběh samotný je trochu smutný: Matylda vyrůstá bez maminky a není úplně jasné, co se s ní stalo. Tatínek je hodně zaměstnaný, na dceru nemá čas. Holčička zažívá svá malá dobrodružství na tajemných místech a nakonec zde nalézá i odpovědi na otázky, které ji trápí.

Víc než samotný děj knihy mě zaujala celková až uhrančivá atmosféra příběhu. V knížce jsou krásné popisné pasáže tajemných míst, kam se Matylda skrz škvíry dostává, zajímavá je i úvodní kapitola, kde se schyluje k napínavému vstupu do jiného světa. V lekci jsem se tedy zaměřila na tyto aspekty knihy.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Přiblížit dětem atmosféru příběhu. Zaměřit se na pocity a náladu, kterou text vyvolává a ukázat si, jakými prostředky toho lze dosáhnout. Vytvořit ilustrace, které naše pocity vyjadřují.

POMŮCKY

Kniha, ukázka z knihy – popis tajemného pokoje (okopírovaný na tolik menších papírů, kolik je ve skupině dvojic), papíry jsou složeny do malých čtverečků, aby se daly dobře ukrýt, pauzovací papír, pastelky (i bílá).

AKTIVITA PŘED ČETBOU

Uviděla docela roztomilý pokojíček. Na podlaze koberec, na stěnách obrazy a na obrazech nejrůznější šelmy – tygři, lvi, gepardi, pardáli –, uprostřed pokoje stolek a v rohu kanape. Na stropě se houpal lustr se skleněnými cinglárky a střídavě vrhal na šelmy světlo a stín. To asi, jak tam profukovalo. Vonělo to tam po levanduli, a dokonce se ozývala hudba. Někdo kdesi preludoval na piano. To je jako já, usmála se Matylda, protože přesně tuhle skladbu zrovna teď hrála.

„*Íňa,*“ ozvalo se zase a teprve tehdy si Matylda všimla, že na lustru visí za ocas jakési zvíře. Vypadalo trochu jako kočka, ale nebyla to kočka, bylo to bílé a na hrudi to mělo černou skvrnu, protáhlý čumáček a očka jako korálky. Byla to fretka.

Na úvod lekce jsme si s dětmi povídali o tom, co je na vánočních svátcích podle nich nejlepší. Děti jsem poprosila, aby se to pokusily vyjádřit jedním slovem. Zazněla slova jako rodina, prázdniny. Tomáš přímo použil slovo, kterého jsem se chtěla dobrat a které je hlavním tématem lekce – atmosféra. Přemýšleli jsme, co vše tvoří atmosféru, starší děti to vysvětlovaly mladším.

Po úvodním povídání jsme plynule přešli k seznámení s knihou Škvíry. Ukázali jsme si obálku (má pěkný výtvarný nápad – na přední straně se děje něco, co pokračuje na straně zadní) a hádali, o co asi v knize půjde.

Co to vůbec je škvíra?

Bude příběh smutný nebo veselý?

Děti dopředu tipovaly, že příběh bude trochu smutný a záhadný, škvíry budou asi fungovat jako portál do jiného světa. Kuba si myslel, že škvíra je metafora pochroumaných mezilidských vztahů (mezi lidmi jsou škvíry, jsou si cizí a hádají se).

AKTIVITA PŘI ČETBĚ

Pak jsem dětem přečetla část úvodní kapitoly a krátce jsem je seznámila s hlavní hrdinkou. Mluvili jsme o tom, jaké pocity v nás text vyvolává. V příběhu je scéna, kdy tatínek kvůli práci nestihne přijít na Matyldino koncertní vystoupení. Jak se asi holčička cítí? Zeptala jsem se dětí, jak by se asi cítily ony. Pokračovali jsme ve čtení a dozvěděli se, jak Matylda objeví na chodbě domu škvíru a dostane se skrz ni do tajemného prostoru.

AKTIVITA PO ČETBĚ

Následovala aktivita po četbě, při které děti na chodbě školy hledaly škvíry a v nich schované překvapení – papírky s textem, ve kterém je popsán pokoj, v němž se spolu s Matyldou ocitly. Pak se rozdělily do dvojic. Jedno dítě z dvojice přečetlo část popisu druhému, které podle toho kreslilo tajemný pokoj na přeložený pauzovací papír, poté se role obrátily. Vznikly dva obrázky, které díky průhlednosti pauzáku přiložením k sobě vytvořily jeden iluzivní, téměř prostorový obraz pokoje. Složením obrázků od všech dvojic vznikla zajímavá mnohvrstevná ilustrace, které dominuje vždy ten obraz, který je na vrchu. Před kreslením jsme si krátce řekli, že atmosféru pokoje vyjadřují i vůně, hudba a barvy. Také jsme si předem vysvětlili zvláštní slova použitá v popisu – *pardály, kanape, preludoval, fretka*.

Reflexe čtenářské lekce

Hledání textů a vzájemné čtení děti bavilo, ještě o pár lekcí později si na tuto aktivitu vzpomínaly. Líbil se jim i nápad s pauzákem, ilustrace vypadají skutečně trochu tajemně, což odpovídá náladě knížky. Bylo hezké s dětmi sdílet, že jeden stejný text vyvolává různé pocity, tím pádem jsou i obrázky různé. Pro každého je důležité něco jiného.

Nakonec děti dostaly za úkol přemýšlet, co se asi v tajemném pokoji stane. Většinou tipovaly, že Matylida v jiném světě najde přátele nebo zažije nějaké dobrodružství se šťastným koncem. Ve skutečnosti se holčička přenesse v čase a potká se už jako dospělá se svou maminkou. Vyústění příběhu ale nebylo pro naši lekci stěžejní, spíše mi šlo o to, abych dětem zprostředkovala pocitový zážitek z knížky.

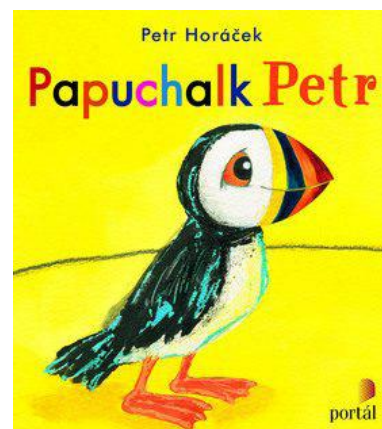
Při dílně čtení se děti zaměřily na atmosféru textu u vlastních, právě čtených knih. Měly za úkol najít úryvek nebo i jen slovo, které ji vystihuje.

Celá lekce je vhodnější pro starší děti, zamýšlení nad pocity a náladou jim nedělá žádný problém, naopak se mi zdálo, že jim toto téma vyloženě vyhovuje. Mladším dětem je třeba vše více vysvětlovat a přibližovat přes vlastní zážitky a zkušenosti.

Papuchalk Petr

Petr Horáček

AUTORKA LEKCE: Miroslava Škardová (garantka programu Step by Step v České republice, lektorka Kritického myšlení), metodička školních čtenářských klubů

Také jste objevili kouzlo knih Petra Horáčka? Mně se to přihodilo asi před osmi lety v Londýně, kde jsem v jednom knihkupectví sáhla po knize, která mě zaujala svým obrázkem na titulní straně a hned vzápětí jménem autora znějícím zcela česky (a navíc psaným s háčkem a čárkou). A bylo to!

Mám radost, že mohu s knihami Petra Horáčka pracovat na různých seminářích s učiteli a díky tomu je tak „posílat“ dál k dalším dětem. Není vůbec neobvyklé, že hned po kurzu míří kroky mnohých účastníků do nejbližšího knihkupectví a skupují knihy tohoto (nově objeveného a právě oblíbeného) autora a ilustrátora. A samozřejmě jsou knihy Petra Horáčka v knihovničce každého čtenářského klubu.

Jednu inspiraci, jak s knihou *Papuchalk Petr* pracovat s dětmi, nabízím v následující lekci.

ANOTACE KNIHY A JEJÍ DIDAKTICKÝ POTENCIÁL

Všimli jste si, že některé dětské knihy obsahují jen několik vět a zato jsou plné obrázků? Takové knihy mají své důležité místo jak u dětí, které zatím nechodí do školy, tak u těch, které se zrovna začínají učit číst. Obrázky jsou pro děti důležitým zdrojem informací jako vlastní text a pomáhají jim k lepšímu porozumění čtenému textu. Děti v tomto věku dokážou už například předvídat z obrázku a názvu knih, o čem příběh bude, jestli bude spíše veselý nebo smutný, kde se bude odehrávat, co se asi v příběhu stane, porovnávají svoje zkušenosti s tím, co prožívá hlavní hrdina atp. Tento typ knih může dítě poměrně snadno „číst“ samo či jen s malou podporou dospělého, což mu pomáhá budovat své čtenářské chování a stávat se čtenářem.

I přes zdánlivou jednoduchost text knihy nabízí několik rovin, které můžeme společně s dětmi sledovat. Pro děti bude pravděpodobně nové/neznámé už samotné slovo papuchalk. Jejich prvotní představa se bude pojit spíše s papouškem, který jim bude obrázek na titulní straně připomínat. Při následném čtení knihy je v hledání rozdílů bude ostatně vybízet také kompozice příběhu a rozličná setkání s různými druhy ptáků.

Samotný příběh začíná slovy: *Petr a Pavel byli nejlepší kamarádi. Pavel Petra často rozesmál, protože dělal rámus a spoustu legračních věcí.* Dá se tedy předpokládat, že téma přátelství a vztah mezi dvěma kamarády bude hrát v příběhu velkou roli. A zvláště v situaci, kdy se jeden z nich ztratí. Děti mohou však sledovat v knize také projevy přátelství mezi papuchalkem Petrem a velrybou, která se mu ze všech sil snaží pomoci při hledání ztraceného přítele. Děti mohou přirozeně reagovat na situace, do kterých se Petr dostává, mohou propojovat příběh se svými zkušenostmi, pojmenovávat (nejen) na základě textu, jak poznají, že je někdo kamarád...

Pokud bychom chtěli, můžeme si z příběhu vzít i poučení, že je někdy důležité umět se přesně a výstižně vyjadřovat. Tato dovednost by se dětem mohla hodit, když se samy dostanou do nesnadné situace, ztratí se (něco se jim ztratí) a potřebují poradit či pomoci.

Můžeme si všimnout také toho, jak autor v knize pracuje s vizuální podobou textu. Když chce některá slova, která umocňují danou situaci, zdůraznit, využívá např. velkých tiskacích písmen (VELKÁ bouře) nebo naopak písmo přizpůsobuje obsahovému sdělení (malé ostrůvky). Začínajícím čtenářům také mohou napomáhat slova či věty, které se v textu často opakují (legrační, dělá rámus, je černý a bílý...). Děti mohou na základě určité ustálenosti textu a z opakujícího kontextu příběhu předvídat, co asi velryba příště odpoví, aniž by musely umět přečíst všechna slova. Díky tomu mohou zažívat své první čtenářské úspěchy.

Popis čtenářské lekce

CÍL ČTENÁŘSKÉ LEKCE

Děti předvídají, o čem bude příběh, jak bude pokračovat, porovnají příběh s vlastními zkušenostmi.

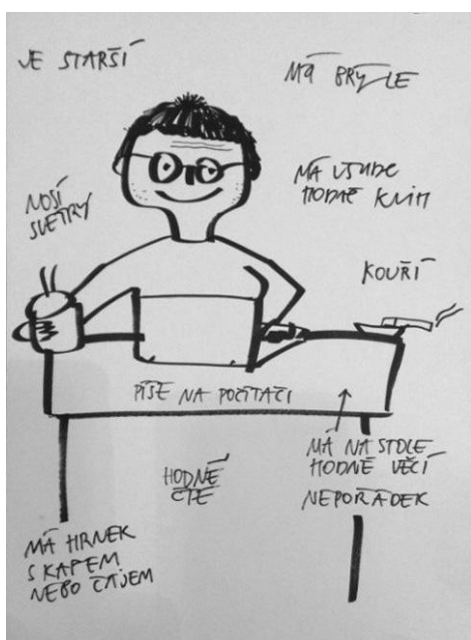
Děti si propojí knihu, kterou budou následně číst, s jejím autorem (Petrem Horáčkem); rozpoznají další knihy tohoto autora a pojmenují charakteristiky, které jim pomáhají odhalit „autorův rukopis“.

AKTIVITY PŘED ČETBOU

Ještě než začneme s dětmi knihu *Papuchalk Petr* číst, můžeme nasměrovat pozornost dětí k samotnému autorovi. Ideálně, pokud zamýšlíme pracovat ještě s dalšími knihami Petra Horáčka.

Na začátku se můžeme dětí zeptat, jak si představují spisovatele. Všechny jejich nápady zapisujeme či zakreslujeme na flipchart.

Co děti např. zmiňovaly:

Poté dětem nabídneme 5–8 fotografií různých lidí (viz fotografie dále) a zeptáme se, zda si myslí, že někdo z těchto mužů či žen na obrázku může být spisovatel/ka. Zároveň děti vyzveme, aby svoji domněnku zdůvodnily. Necháme děti diskutovat, argumentovat a rozhodovat se. Do této fáze příliš nezasahujeme, ponecháme na dětech, jak se rozhodnou.

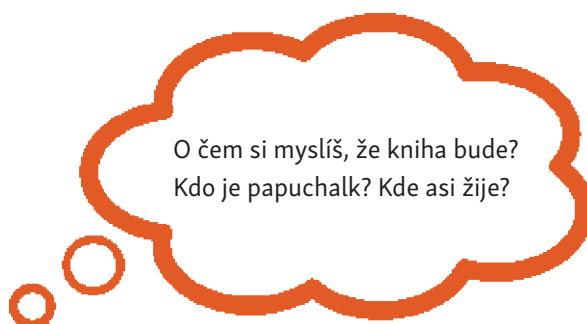
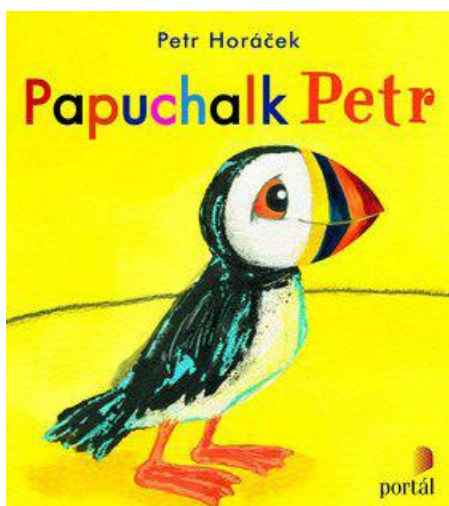
Následně dětem prozradíme, že na všech fotografiích jsou autoři dětských knih. Prozradíme jejich jména, případně i název některé knihy, kterou napsali, a se kterou děti ideálně mají možnost seznámit se např. v klubové knihovničce. Dětem se pravděpodobně už vybaví některé knihy, které samy četly, můžeme je tedy požádat o doplnění.

Můžeme poukázat také na to, že např. Pavel Čech, Daisy Mrázková, Petr Horáček, Oliver Jeffers jsou zároveň jak autoři, tak ilustrátoři dětských knih.

Pak dětem řekneme, že dnes si budeme společně číst jednu knihu od Petra Horáčka. Jeho fotografii umístíme na viditelné místo v klubu. (Podobným způsobem můžeme s dětmi pracovat vždy, když jim představujeme novou knihu. Můžeme např. vytvořit nástěnku, kam budeme v průběhu roku umisťovat fotografie autorů knih, které jsme společně četli a ofocenou titulní stránku knihy. Dětem tak pomůžeme lépe propojit si čtený text s podobou autora, který není anonymní, má svoji tvář, svůj osobitý styl atp.) Na začátku můžeme zmínit také pár informací o Petru Horáčkovi.

AKTIVITY PŘI ČETBĚ

Pak se můžeme pustit do samotného (řízeného) čtení. To můžeme prokládat různými otázkami. Pokud budete číst knihu s větší skupinou dětí, může být výhodné, pokud knihu naskenujete a obrázky promítáte třeba přes dataprojektor či v interaktivní tabuli.

Pozn. Po úvodní otázce bude možná dobré dětem velmi krátce představit papuchalka, kde žije, co dělá atp. Děti (a často i dospělí) mají spíše představu, že se jedná o papouška.

AKTIVITY V PRŮBĚHU ČETBY

Petr a Pavel byli nejlepší kamarádi.

Pavel Petra často rozesmál, protože dělal rámus a spoustu legračních věcí.

Oba trávili většinu času chytáním ryb kolem svých malých ostrůvků.

Jak se podle tebe pozná nejlepší kamarád? Jaké má vlastnosti? Co dělá? Jak bude příběh asi pokračovat?

Jednoho dne, když se spolu potápěli...

Co se asi stane teď? A proč si to myslíš?

Potvrdilo se, co jsi předpokládal/a? Jak by sis přál/a, aby příběh pokračoval?

Příklady dalších otázek, které můžeme dětem pokládat v průběhu řízeného čtení:

- Co bys udělal/a ty, kdybys byl/a na místě hlavního hrdiny? Jak by ses zachoval/a?
- Co bys postavě v tuto chvíli poradil/a?
- Jak si myslíš, že bude příběh dál pokračovat?
- Co bys poradil/a Petrovi, aby teď udělal?
- Co se děje, když je bouřka? Co při bouřce děláš/prožíváš?
- Co bys udělal/a ty, kdyby ses ztratil/a? Jak bys pomohl/a člověku nebo dítěti, které se ztratilo?
- Co asi znamená, že byl Petr šťastím bez sebe?

AKTIVITY PO ČETBĚ

Ptáme se dětí:

- Jak by podle tebe mohl příběh ještě jinak skončit?
- Jaké ponaučení si můžeš z příběhu odnést?
- V čem se lišíš od hlavní postavy? V čem se jí podobáš?

Na závěr mohou děti nakreslit obrázek papuchalka a napsat vzkaz. Mohou si vybrat, zda napíší např. doporučení pro Petra, co by mohl příště udělat jinak nebo mu naopak vyjádří ocenění za to, co pro svého kamaráda udělal, jak se zachoval. Malým dětem můžeme pomoci třeba se začátkem dopisu či s návrhem začátků vět a připomenutím, že by v dopise nemělo chybět také oslovení a podpis.

Děti zpravidla velmi vtáhne do „děje“ jak samotný příběh, tak dopis Petrovi, kde mohou vyjádřit své pocity. Někdy tuto závěrečnou aktivitu „dotáhneme“ až k tomu, že děti napíší na obálku, kterou si samy vytvoří či jim ji doneseme, adresu, kam poslat dopis, který právě napsaly. Z adresy můžeme odhadnout, zda si děti propojily informace z textu s místem, kde papuchalkové žijí či zda zůstaly spíše v rovině fantazie. Děti také zpravidla baví, když si mohou vytvořit na dopis vlastní známku. K tomu nám vždy bohatě posloužily bílé lepicí štítky s vroubkovaným okrajem. Následně se sejdeme v kruhu, kde si vzkazy pro papuchalka přečteme.

Poznámka: Pokud děti ještě nezvládnou dopis samy napsat, můžeme jim nabídnout svoji pomoc a zaznamenat slova do dopisu tak, jak nám je budou děti diktovat (bez úprav či vlastní interpretace).

Na závěr můžeme vyzvat děti, aby se pokusily najít v knihovničce všechny knihy Petra Horáčka a přinesly je do kruhu. Můžeme knihy dětem ukázat, nechat je knihami listovat a zeptat se jich např.:

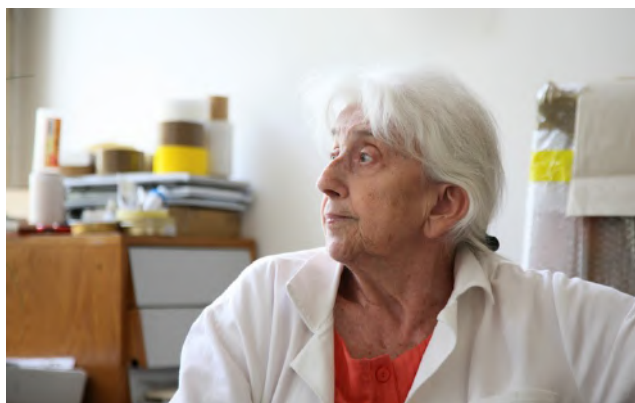
- Je pro knihy tohoto autora něco typického a případně co?
- Podle čeho můžeme poznat, že knihu napsal a ilustroval zrovna Petr Horáček?
- Všimly jste si nějakých typických prvků, které autor používá? Jakých?
- Jak bychom mohli vyjádřit „autorův rukopis“? (Např. kdybychom kamarádovi chtěli říct, aby si vybral knihu od Petra Horáčka, jak bychom ji popsali?)

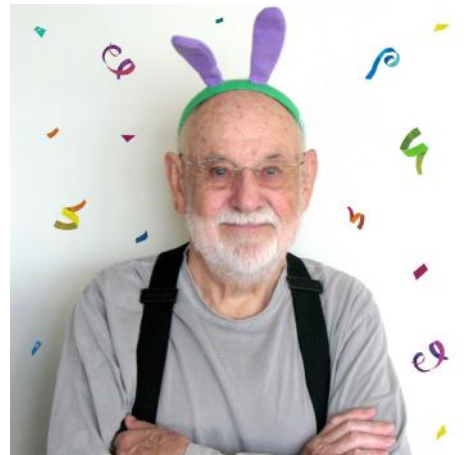
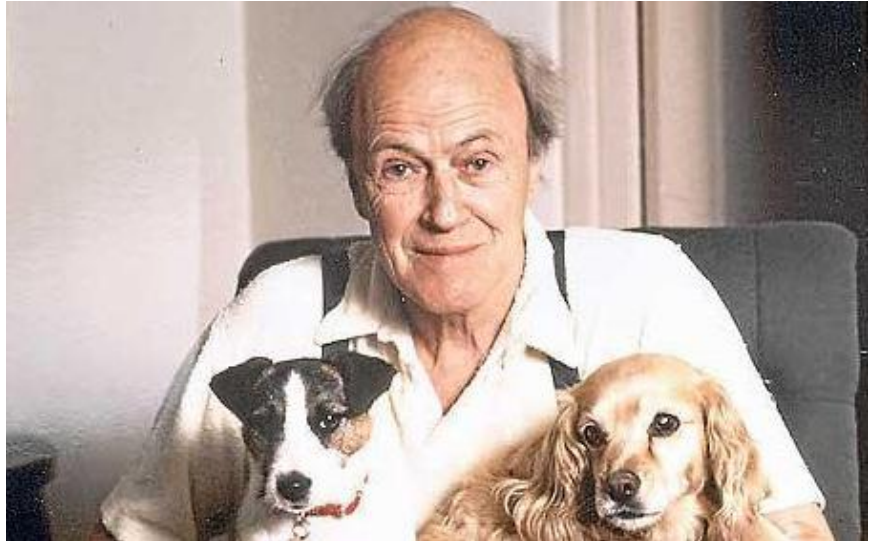

Fotografie spisovatelů

KDO JE KDO?

1. Oliver Jeffers
2. Petr Horáček
3. Daisy Mrázková
4. Pavel Čech
5. Ivona Březinová
6. Roald Dahl
7. Astrid Lindgrenová
8. Eric Carle

Inspirace pro práci ve čtenářských klubech aneb co se nám v klubu ZŠ Květnového vítězství osvědčilo

AUTORKY: Eliška Blahovcová (učitelka I. st. ZŠ Květnového vítězství, certifikovaná učitelka Kritického myšlení), Veronika Gaierová (učitelka I. st. ZŠ Květnového vítězství) – obě zároveň manažerky školního čtenářského klubu ZŠ Květnového vítězství, Praha 11

Celoroční hra – Cesta za čtenářským pokladem

Když jsme s kolegyní vymýšlely, jak bude náš klub celý rok probíhat, chtěly jsme, abychom k něčemu i s dětmi směřovaly. Abychom věděly, co máme za sebou a co nás ještě čeká. Osvědčilo se nám použít hru. Našly jsme si na internetu mapu, která se nám líbila. Vybíraly jsme takovou, kde jsou různá prostředí nebo místa, do kterých bychom se s dětmi mohly čtenářsky podívat. Našly jsme ji a společně jsme ji ještě dotvořily natištěnými políčky. Mezi kulatá políčka jsme umístily i pár čtverečků, aby byla mapa zajímavější. Ještě jsme zpočátku přesně nevěděly, co se bude dít, když na čtverečky stoupneme. Říkaly jsme, že nám děti v průběhu roku pomohou a samy si určí, co bude čtvereček znamenat.

Chtěly jsme děti provést i různými žánry knih. Opět jsme tomu nechaly volný průběh. Nechaly jsme se inspirovat dětmi, kdy se budeme věnovat např. pohádce, básním, fantasy knížkám nebo různým dobrodružstvím. Vycházely jsme z potřeb dětí a z toho, co se zrovna v klubu čte nebo vyskytne.

Například po nákupu nových knih do klubu do naší mapy přibyla Krajina nových příběhů a celý měsíc jsme se věnovaly novým knihám.

Děti si samy vymýšlely názvy krajin v mapě podle toho, co četly. Při každém klubovém setkání si vybarvily další políčka.

Na konci roku děti věděly, že se blížíme k pokladu. Vymýšlely, co by to mohlo být. Poslední den jsme s kolegyní přichystaly mapu školy, kde byla zakreslena učebna, do které se musely děti dostat, tam byla pro děti připravená křížovka. Když ji vyluštily, zjistily, kde se ve škole poklad nachází. Společně ho pak rozbaly. Samozřejmě, že poklad obsahoval knihy, nějaké ty dobroty a knižní záložky.

Skřítek Knihovníček

Vymyslely jsme si skřítko Knihovníčka, který bydlí v knihovně a všechno o nás ví. Čte s námi různé knihy. Doporučuje nám je. Je to záhadná postava, v jejíž existenci možná i některé děti věří. Nechává nám v knihovně (naše klubová místnost) čas od času dopis s nějakým úkolem. Skřítek většinou chodil, když jsme v celoroční hře stoupily na konkrétní čtvereček. Děti ho vždy očekávaly a hádaly se, kdo od něj přečte dopis.

Ukázka druhého dopisu od skřítko:

Milé děti,

minule jsem vás pozoroval a velice se mi líbilo, jak jste pracovaly. Docela by mě zajímalo, jak dlouho už vydržíte číst. Ukážete mi to dnes?

Taky mě zaujalo, jak jste měnily příběh. Byly to docela malé změny, ale co se stane, když uděláte v příběhu změnu velkou? Jak by asi vypadal příběh O Červené karkulce?

Dokážete příběh změnit úplně?

Váš skřítek Knihovníček

Krajina přečtených knih

Je mnoho způsobů, jak zaznamenávat knihy, které děti v klubu přečtou. My jsme si vymyslely Krajinu přečtených knih. Nakreslily jsme strohou krajinu, do které děti budou postupně lepit obrázky ze svých přečtených knih. Např. přečtou-li knihu Dráček s červenýma očima – děti nakreslí dráčka, který je celou knihou provázel. Mohou také nakreslit něco, co je v knize zaujalo. K obrázku pak napíší i název knihy a autora. Postupně tak zaplní celý papír a dotvoří krajinu z přečtených knih.

Volný výběr aktivit ve čtenářském klubu

Osvědčilo se nám dát dětem jednou za čas volný výběr aktivit. Mají možnost si najít to, co je baví a vynikají v tom. Mohou na aktivitě pracovat, s kým chtějí. My s kolegyní jim pomáháme s výběrem a jsme jim k dispozici, když něco potřebují, můžeme se jich vyptávat, proč si dnes zvolily právě tuto činnost. Seznamujeme děti s prací knihovníka. Učíme je, jak pečovat o knihy a co se vše musí udělat, než kniha přistane v polici knihovny.

PŘÍKLADY AKTIVIT, KTERÉ SI DĚTI VYBÍRAJÍ

1. Čtení knih – samostatné, ve dvojicích, ve skupině – jedna kniha – mohou si ji navzájem předčítat.
2. Knihovnick – seznámení dětí s prací knihovníka – evidence knih, třídění knih, údržba knihovny, zarovnání knih do knihoven, členění podle žánrů.
3. Práce s textem a obrázky – lze pracovat samostatně, ve dvojici nebo ve skupině:
 - poskládat příběh, jak jde za sebou
 - poskládat obrázky, jak jdou v příběhu za sebou
 - vyprávět či napsat příběh podle obrázků
 - k příběhu dokreslit obrázky
 - vymyslet si svůj vlastní příběh
 - ve skupině si sehrát malé divadlo podle scénáře
4. Samostatné čtení po celou dobu klubu.
5. Volný výběr pracovních listů k dílně čtení, které jsme v klubech vyzkoušeli:
 - napiš dopis nebo pohled hlavní postavě
 - nakresli postavu z knihy
 - napiš, co postava dělá
 - napiš nebo nakresli, jak bude příběh pokračovat
 - podvojný deník
 - napiš, proč bys knihu doporučil/a kamarádovi

p.uč 1.C

p.uč 2.B

p.uč 3.C

p.uč 6.A

p.uč 5.B